BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

DISSERTATIO JURIDICA,
De
CALENDARIO,
ANNO M DC LXXIV.

Sub Præſidio
DN. HEINRICI Linckens/
U. J. D. & Prof. Publ. Altdorfi habita.

Recuſa Anno 1698.

Vol. VII. diss. Misc. 46

11. 25

I. N. D. N. J. C.

DISSERTATIONIS JURIDICÆ *De* CALENDARIO

Procemium.

CUm natura intervalla quædam tum peragendorum, tum omittendorum, laborumq́ & quietis viciſſitudines poſtulet, ideoq́ in Republ. apta temporum ordinatio in tantum eſt neceſſaria, ut ſine illa Reſpubl. commodè regi nequeat. Non ſolum enim actiones Civiles & in judiciis, & extra ea peragendæ, ſed & Sacra ſuum requirunt tempus certum; Hinc apud Romanos prodierunt dies, quorum alii erant feſti, qui Diis dicati erant, alii profeſti, qui hominibus ad adminiſtrandum rem privatam & publicam conceſſi erant: profeſti iterum vel faſti, in quibus judicio experiri licebat, vel nefaſti erant, in quibus judicia ceſſabant omnia. Unde Ovidius in Faſtis:

Ille nefaſtus erit, per quem tria verba ſilentur,
Faſtus erit, per quem lege licebit agi.

Tria autem illa verba fuerunt do, dico, addico, *quibus Prætor in dando Judice pedaneo utebatur. Weſenb.* in Com. ad tit. C. de feriis num. 3. & ſeq. *Frantzk.* ad ff. de fer. n. 9. & 10. *Roſin.* lib. 4. Antiq. Rom. c. 3. per tot. *ubi adhuc aliorum dierum ſcil. interciſorum, comitialium, comperendinorum ac ſtatorum mentionem facit. Conſimili modo penes nos dies quidam ſunt* feriati, *quidam non, juxta præceptum divinum. Ipſe namq́ Jehova diſcrimen inter dies operarios & feſtos* Exod. 20. v. 9. & 10. *conſtituit, juſſitq́ certo tempore, ſeptimo nimirum die ſibi cultum præſtare, reliquos ſex laboribus dedit. Nec ſine peccato ac ſcandalo ſanctificatio ſeptimi diei poteſt intermitti; moralis namq́ eſt, licet ejusdem determinatio ſit juris poſitivi, ceu DN. PRÆSES* in Tract. nuperrimè edito, de Juribus Templorum c. 8. à num. 5. usq; ad 12. *fuſius demonſtrat. Ut verè totius anni temporis ſubditi in Republ. viventes admonerentur, non ſolum apud Romanos Faſti, in quibus res Rom. Popul. & obſervationes dierum ſingulorum continebantur, ſed etiam apud nos Calendaria recepta ſunt, de quibus hac Diſputatione breviter pro temporis & Academici inſtituti ratione agendum erit. Faxit DEUS Feliciter!*

CAP. I.

CAPUT I.
De Nominalibus Calendarii.

SCio, multos Nos cujusdam accuſaturos eſſe πολυπραγμοσύνης, quaſi ea, quæ limites profeſſionis Juridicæ transſcendunt, hac vice tractare falcemq; in alienam meſſem immittere, & quæ ad Mathematicorum prudentiſſimam ſpectant Scholam, ad Cathedram velimus transferre juridicam. Minimè ſanè. Fateor equidem in temporum obſervatione Aſtronomos hucuſq; ad utilitatem Reipubl. inſignem navaſſe operam, & motum præprimis ſiderum ad vivendi uſum, it. ad rationem temporis, dierum, menſium ac annorum conſtituendam, & ad navigationem commodè peragendam ſimiliaque tranſtuliſſe. Verùm quia Jura noſtra circa hanc quoq; temporum concurrunt obſervationem, ac Calendarii, etiam in alio ſignificatu, frequentiſſimè mentionem faciunt; Ipſi quoque Romani Calendas partim votivis ac lætis precationibus, partim etiam aliis conſecrarunt negotiis; Ideòq; inſignis hæc materia diſquiſitionem promeruit convenientem, quæ miſſis omnibus ad Matheſin ſpectantibus principiis, nil niſi Cathedræ Juridicæ convenientia præ ſe ferет. Ut igitur ad rem propius accedamus, nemini non perſpectum erit, Calendarium à Calendis, uti à die diarium dici. Calendaria enim tabulæ dicebantur ab obſervatione ſingulorum menſium, uti diaria à ſingulorum dierum ratione obſervata. Beſoldus *in Theſ. pract. ſub voc.* Calender Calendarium inde dictum putat, quod in eo ſingulæ Calendæ fuerint annotatæ, hoc eſt menſes & eorum dies. Hinc quia Calendæ primus dies menſis exiſtunt, in menſis diſtributione Calendarum appellationi major dierum portio ceſſit. Martin. in *Lex. Philol. ſub Calendario.*

I. *Præoccupatio.*

II. *Unde dicatur Calendarium.*

Calendæ verò, græcè Καλάνδαι, denominationem ſuam à convocatione Populi accipiunt. Καλεῖν enim vocare eſt, quod Latini in Calo, calare, poſtmodum commutarunt, cujus verbi frequens Veteribus fuit uſus, unde nomina Calendæ, Curia Calabra, Comitia calata &c. prodierunt. Vinn. *ad §. 1. Inſt. de teſtam. ordin. n. 1.* Erat autem Calabra curia Romana, ad quam plebi convocatæ pronunciabatur numerus dierum à Calendis ad Nonas. Hinc Macrob. *l. 1. Saturnal. c. 15.* Sacrificio, inquit, à Rege vel minore Pontifice celebrato, idem Pontifex calata, id eſt, vocata in Capitolium plebe, juxta curiam Calabram, quæ caſæ Romuli proxima eſt, quot numero dies à Calendis ad Nonas ſupereſſent, pronunciabat. Add. Roſin. *lib. 4. Antiq. Rom. c. 4.* Calata quoque Comitia dicebantur, ad quæ Populus teſtamentorum confirmandorum cauſa convocabatur, non centuriatim, ſive per centurias claſſium, ut Viglius quidem exiſtimat, neque per tribus, ſed per curias, idque à Collegio Pontificum. Neq; enim calata comitia ſeparata fuerunt, ſed cum ex ſcriptis Veterum, maximè Ciceronis, Livii & Dionyſii Halicarnaſſenſis appareat, quondam tria Comitiorum fuiſſe genera, curiata ſc. centuriata & tributa, præter quæ nulla alia fuerunt, ideòque neceſſe eſt, calata, quorum fit mentio *in §. 1. Inſt. de teſt. ord.* unam ex his conſtituiſſe ſpeciem, quæ cum non fuerint centuriata, neque etiam tributa, ſequitur curiata fuiſſe, quæ ſola primis temporibus, cum in concione teſtamenta fierent, in urbe habebantur, idque etiam Gell. non obſcurè indicat *lib. 15. Noct. Att. c. 27.* dum ait: *Iisdem comitiis calatis ſacrorum deteſtationes & teſtamenta fieri ſolita.* Vocabantur autem calata, perinde ut Calendæ, à dicto verbo Καλέω vel Καλῶ, unde Vetuſtas rudis verbum calare deduxit, ut teſtatur Roſin. *lib. 6. Antiq. Rom. c. 1.* Mirabilem aliàs & planè ridiculam affert Tzetzes Calendarum notationem, quaſi Antonini tempore in fame magna tres Viri *Calandus, Nonnus & Idus* è ſua domo ſinguli Popul. Rom. nutriverint per eos dies, qui ipſis in Calendario adſcribuntur. Vid. ipſius & Balſamonis, hoc figmentum recipientis, verba apud Meurſium citat. à Martinio *in Lex. Philol. dict. loc.*

III. *Unde Calendæ.*

IV. *Quid ſit Curia Calabra.*

V. *Quid Calata Comitia.*

VI. *Ad quænam Comitia referenda.*

VII. *Tzetz. ſententia de origine Calendarum.*

Erant

VIII. *Quid fuerint Calendæ?*

Erant itaq; Calendæ primi dies menſium nominati ab eo, quod iis diebus calentur ejus menſis Nonæ à Pontificibus, quintanæné, an ſeptimanæ ſint futuræ. in Capitolio & quidem in Curia Calabra ſic dicta, de qua paulo ante egimus. Melioris illuſtrationis gratia illud hic adjiciendum videtur, quod Romani ſingulos menſes ex ordinatione Romuli in tres diſtribuerint partes, ſc. in *Calendas, Nonas & Idus*; ac Calendas dixerint primum

IX. *Cur Calendæ primus menſis dies vocentur?*

cujuscunq; menſis diem. Cur autem primum ſingulorum menſium diem Calendas vocitârint, cauſa hæc fuit: *Priſcu temporibus, antequam Faſti in omnium notitiam proderentur, Pontifici minori hæc provincia delegebatur, ut novæ lunæ primum obſervaret aſpectum, viſumq; Regi ſacrificulo nunciaret, atq; tum ſacrificio à Rege & minore Pontifice celebrato, idem Pontifex calata, id eſt, vocata in Capitolium plebe, juxta curiam Calabram, quot numero dies à Calendis ad Nonas ſupereſſent, pronunciabat, & quintanas quidem quinquies dicto verbo calo, ſeptimanas ſepties repetito vocabulo prædicebat, ideòq; hunc diem, quod ex his qui calarentur, primus eſſet, Calendas vocarunt. Propterea autem Pontifex minor numerum dierum, qui ad Nonas ſupereſſent, calando prodebat, quod poſt novam lunam oportebat Nonarum die populares, qui in agris eſſent confluere in urbem, ut acciperent cauſas feriarum à Rege ſacrarum, atq; ſcirent, quid eo menſe eſſet faciendum.* Hinc Terent. Varr. *l. 5. de L. Latin.* ſcribit: *Primi dies menſium nominati Calendæ, ab eo, quod hiſce diebus calentur ejus menſis Nonæ à Pontificibus &c.* Conſimilia ferè tradit Macrob. *l. 1. Saturnal. c. 15. Hunc diem, qui ex his diebus, qui calarentur, primus eſſet, placuit Calendas vocari. Ideò autem minor Pontifex numerum dierum, qui ad Nonas ſupereſſent, calando prodebat, quod poſt novam lunam oportebat Nonarum die populares, qui in agris eſſent, confluere in urbem, accepturos cauſas feriarum à Rege ſacrorum, ſciturosq; quid eſſet eo menſe faciendum.* Add. Roſin.

X. *Quomodo in jure accipiantur?*

lib. 4. Antiq. c. 4. His verò Calendis in menſis diſtributione major dierum ceſſit portio. Unde procul dubio evenit, quod in jure Calendæ pro toto quoq; accipiantur menſe, ut Calendæ primæ, ſecundæ, tertiæ & quintæ, pro uno, duobus, tribus, quinque, à JCtis accipiantur menſibus. Hotoman. *in Comm. V. J. lit. C.* Confirmat hoc Celſus *in l. 59. §. ſi ita. 6. ff. de hæred. inſt.* ubi verba: *Titius, ſi intra tertias Calendas navis ex Aſia venerit, hæres eſto,* commodè de tribus explicantur menſibus. Item Ulpian. *in l. 1. §. ſi quis. 3. ff. de verb. oblig.* verba ſunt ſequentia: *Si ita interrogatus: Intra Calendas quintas reſponderit:* Dabo Idibus; *non obligatur:* quia de Calendis interrogatus, de Idibus reſpondet, ſicq; diverſitas in tempore ſtipulationem vitiat, quæ interrogationis & reſponſionis requirit congruentiam, juxta *§. 5. Inſt. de inutil. ſtipul.* Per Calendas quintas verò intelligi quintum menſem, teſtatur Gothofred. *in not. ad d. l. 1. §. 3. ff. de verb. oblig. Verba,* inquit, Alciatus (ſc. intra Calendas) *Majores noſtri hactenus de quinq; diebus ante Calendas ejus menſis, de quo ageretur, interpretati ſunt: exiſtimantes, opinor, idem eſſe, promittis intra quintas Calendas, vel quinto Calendas? cui ſententiæ ratio latini ſermonis repugnat. Quapropter ea appellatio potius de quinq; menſibus eſt accipienda.* Cato tamen in re ruſtica primas calendas dicit, pro primo die cujusq; menſis. Qui ante Calendas proximas ſtipulatur, ſimilis eſt ei qui Calendis ſtipulatur *l. 13. de verb. oblig.* Cæterum Calendis, intra Calendas, ante Calendas ſtipulari, idem eſſe ac Calendis, non in Calendas ſtipulari. Alciatus *2. parerg. c. 23.* contra Gellium demonſtrat. Qui ergo in Calendas promittit, uſque ad Calendas, & conſequenter etiam ante Calendas promiſiſſe videtur. *l. 8. l. 10. de verb. oblig.* Aliàs non ſolum Calendæ Januarii, ſed & Juliæ & Martiæ, & quidem poſteriores propter ſolvendas penſiones olim ſolennes fuerunt. Vultej. *ad pr. Inſt. de Locat. Conduct. num. 57.* Circa quas hac vice notandum, primum Romanorum Regem

XI. *Alciati hac de re ſententia.*

XII. *Romulus anni autor primus decimeſtris.*

Romulum decimeſtrem annum inſtituiſſe, cujus primus menſis fuit Martius. Quamvis enim Joſephus Scaliger. *de emendat. Tempor.* & Alberic. Gentil. *de diverſis temp. appellat.* aliiq; annum Romulæum ab initio ſtatim duodecimeſtrem fuiſſe aſſerant & Licinium Marcum ac Feneſtellam pro ſe allegent; Clariora tamen ſunt adverſa teſtimonia Junii Grachi, Fulvii, Varronis & Suetonii. Quare de eodem decimeſtri anno ita cecinit Ovidius *lib. 1. Faſt.*

Tempo-

Tempora digereret cum Conditor Urbis in anno,
Conſtituit menſes, quinq́; bis eſſe ſuo.

XIII. *Numa Pompilius autor anni duodecimeſtris.*

Poſtquam vero Romulus obierat, Imperii ſumma ad Numam Pompilium devolvebatur, cujus prima cura fuit correctio Calendarii; quare duos alios adjecit menſes, annumq́; duodecimeſtrem conſtituit, ut verè Poeta dicat:

Unciaq́; in libra pars eſt, quæ menſis in anno.

Primum autem menſem Januarium appellavit à Jano (quo de latiſſimè agit Roſin. *lib. 1. Antiq. c. 3.*) ex hac procul dubio ratione, quod ſicut Janus Deus eſt bifrons, qui præterita ac futura videt; ita etiam hic menſis & finem transacti & principium futuri recipit anni.

XIV. *Cur annum à Januario inceperint Romani?*

Sed cur ab hoc Romani annum inceperint, cum Plutarcho Roſin. *lib. 4. Antiq. Roman. c. 5.* has reddit cauſas: *Vel quod Numa Pompilius pacis ſtudioſus, cives à re bellica ad agriculturam transducere cupiens, Januario principem locum aſſignaverit, Janoq́; magnos honores detulerit, ut qui civilis vitæ & terræ colendæ quàm belli fuit ſtudioſior. Vel quod Numa ad naturæ potius reſpiciens ordinem, cum poſt brumam Sol, progrediendi fine facto revertatur, & ad nos curſum reflectat, optimum judicaverit, idem anni quod ſolis eſt, conſtituere initium.*

XV. *Negotia Rom. Calend. Jan. peracta.*

Quare ob hoc principium maximè celebres fuerunt Calendæ Januarii. Non ſolum enim lætis precationibus initium dederunt; Sed & ſolennes erant ſtrenis dandis & muneribus boni ominis cauſa mittendis, quod Suetonius in Auguſto his verbis indicat: *Item Calend. Januarii ſtrenam in Capitolio etiam abſenti mittebant.* Egregiè hoc ipſum illuſtrat Herodianus, cujus verba, ſed latina, ex verſione politiſſima Politiani refert JCtorum Salanorum decus, Noſter Strauchius in *diſſertat. de vot. oblat. c. 3.* hunc in modum: *Diem* (anni ineuntis) *Romani feſtum agunt. Ad Janum vetuſtiſſimum Italiæ Deum referentes, cujus etiam Saturnum ipſum ab Jove filio pulſum, quum in terram deſcendiſſet, fuiſſe hoſpitem prædicant, & quod ibi latuiſſet, nomen Latio inditum. Quocirca etiam nunc Romani ſaturnalia prius, dein verò initium anni more ſuo concelebrant. Eſtq́; ejus diei biceps imago, ut à quo incipit & in quem deſinit annus. Potiſſimum Romani invicem ſe colunt, ſalutantq́; & numiſmata alter alteri, cæteraq́; omnifariam munera miſſitant, ſummiq́; Magiſtratus conſpicuam ſibi & ſolennem purpuram induunt.* Fuerunt Gentilibus feſtæ hæ Calendæ, non ſolùm enim à certis ſuperſtitioſis ſacris inchoarunt; Vid. Martin. *Lex. Philol. ſub d. l.* ſed & hocce die ſacra peregerunt, teſte Roſin. *lib. 4. Antiq. Rom. c. 9.*

XVI. *Chriſtianorum jejunia.*

Chriſtianis verò feſtæ non extiterunt, quin potius jejuniis conſecrarunt, quod Ambroſius *ſerm. 17.* & Concilium Toletanum *IV. c. 10.* his comprobat verbis: *In temporibus reliquis, id eſt, Calendis Januariis, quæ propter errorem gentilitatis aguntur, omninò Alleluja non decantabitur, in quibus etiam præter piſcem & olus, ſicut in illis quadraginta diebus, cæteris omnibus abſtineatur.* Quieſcere tamen & his lites & fora jubent Imper. Valentinianus, Theodoſius & Arcadius, Timaſio & Promoto Coſſ. *lib. 2. C. Th. de feriis.*

XVII. *Calendis Januarii in acta Principis jurabat populus.*

Porrò Calendis Januarii in acta Principis jurabant Romani. In libera quidem hoc non obtinuit Republ. ſed penes Populum erat, utrum finito alicujus Magiſtratu acta probare vellet vel reſcindere; Sed primi Triumviri & Jurârunt ipſi, ſe Julii Cæſaris acta rata habituros, & Populum, ut juraret, adegerunt, Vid. Briſſon. *lib. 8. de formul.* Petr. *Fab. 1. ſemeſtr. in fin. de Magiſtr.* Plin. Paneg. Trajan. *ubi formula juramenti* habetur.

XVIII. *Conſulatus ſuſcipiebatur.*

His quoque Calendis qui deſignati Conſules erant, Conſulatum inibant & frequentiâ Populi comitati in Capitolium aſcendebant, ut præter veterum Hiſtoricorum innumera loca, teſtatur Ovid. & cum eo Roſin. *lib. 4. Antiq. Rom. c. 5.* Deniquè hiſce Calendis omne genus operis in ſua quisque arte inchoabat ac inſtaurabat, ut ſcil. cũ omnia principiis ineſſe ſoleant, ſi primo anni die induſtrii & ſolertes eſſent, de totius añi diligentia & ſolertiâ augurarentur. Roſin. *d. l.* Imò pro ſalute Principis, æternitateq́; Imperii poſt Calendas Januarii die III. vota ſolenniter concipiebantur, de quibus tamen alibi. Vid. interim noſter Strauch. *cit. loc.*

XIX. *Cal. Martii & varia earum negotia.*

Præter Calendas Januarii eminent Calendæ Martii, propterea notabiles, quod olim initium anno dederint, uti ex antecedentibus conſtat. His calendis mercedes exſolvebantur Magiſtris, quas comple-

completus annus deberi fecit, comitia auſpicium capiebant, vectigalia locabantur, & ut
XX. plurimum locationes incipiebant, atq; penſiones agrorum inferebantur, juxta *l. 58. ff.*
Feſta Muli- *de uſufruct.* & *l. 19. C. Th. de exact.* Vid. Briſſon. *de verb. ſignific. lib. 3.* Conſtat quoque,
erum Calen- eum diem feſtum Mulieribus fuiſſe, quippe cum Matronæ Marti Matronalia celebrarint,
dis Martii cujus rei quinque ex Ovidio recenſet cauſas Roſin. *lib. 4. Antiq. Roman.* Hinc ipſis hoc
celebrata. die munera miſſa ſunt, uti ex *l. 31. §. ſi vir. 8. ff. de donat. inter vir. & uxor.* notanter pa-
tet, verba legis hæc ſunt: *Si Vir uxori munus immodicum Calendis Martii aut natali die*
XXI. *dediſſet, donatio eſt.* Unde colligitur, licet donationes inter conjuges in die natali Salva-
Et dona toris noſtri, vel die natali Conjugis ſint licitæ, hoc tamen non procedere, ſi ſint immo-
mulieribus dicæ, teſte Dn. Brunnem. *ad dict. l. 31. §. 8.* Putant quidem nonnulli, quaſi munera
miſſa ſunt. Conjugibus ſint miſſa propter hanc rationem, quód & ſtrenæ olim in Calendis Martii, quæ anni initium apud Antiquos conſtituerunt, mitti ſolitæ fuerint; verum propterea potius fœminis munera miſſa eſſe putamus, quod Calendæ Martiæ fœminis ſolennes eſſent, unde & fœmineæ dicuntur Calendæ à Juven. *Satyr. 9.*

En! cui tu viridem umbellam, cui ſuccina mittas
Grandia, natalis quoties redit aut madidum Ver
Incipit & ſtrata poſitus longaq; cathedra,
Munera fœmineis tractas ſecreta Calendis.

Sveton. *in Veſpaſ. c. 19.* Sicut Saturnalibus, inquit, dabantur Viris apophoretha, ita & Calendis Martiis fœminis. Macrob. Saturnal. *1. c. 12. Hoc menſe*, inquit, *cœnam apponebant Matronæ, ut Domini Saturnalibus: Illæ ut principio anni* (pro tempore ſc. veterum Romanorum, qui tùnc tantùm decem menſes habebant) *ad promptum obſequium in honore ſervos invitarent, ii ut gratiam perfecti operis præſtarent.* Propter quam cauſam & Martial. *l. 5. Epigram.* Martias Calendas Saturnalia fœminarum appellat. Saturnalia autem quid fuerint, ex Roſin. *Antiq. lib. 4. c. 16.* aliisque patet. Add. Ræward. qui *lib. 3. Conject. c. 4. ſub fin.* conſentanea tradit, & ſolennia munera, quæ Parentibus cognatisq; mitti ſolebant, apud
XXII. Paulum in *l. 12. §. 3. ff. de adminiſtr. & peric. Tut.* de donis vel die Natali vel Calendis Mar-
Calendæ tiis miſſis accipienda eſſe ſtatuit. Denique notabiles fuerunt Calendæ Quintiles ſive Juliæ,
Quintiles quod eo die migrationes ex ædibus apud Veteres fieri conſueverint; quare erant ſolennes,
& varia in tum quoad diſceſſum ex habitatione, tum etiam quaod conductiones prædiorũ, hocq; *ex l.*
opera. *9. pr. ff. qui pot. in pign.* & *l. 41. pr. ff. de contrah. empt.* ejusdemq; verbis: *ut omnimodo intra Calendas Julias venditor fundum liberaret*, patet. Ex iis namque verbis Anton. Auguſtin. *lib. 8. Emend. 4.* notat à Ciceronis ætate receptum fuiſſe apud Romanos, Calendis Quintilibus ſeu Juliis è domo conducta migrare, eumque diem conductionum primum fuiſſe. Luculenter hoc probat Cicer. in Epiſt. ad Q. Fratr. in verbis: *Domus tibi ad lucum Piſonis Luciniana conducta eſt, ſed ut ſpero paucis menſibus poſt Calendas Quintiles in tuam commigrabis. add. l. 60. pr. ff. loc. cond. l. 12. ff. de precar.* Hunc itaque diem ſolennem fuiſſe inchoandis locationibus & mercedibus exſolvendis notat Politianus, penes quem tamen rectè monet Gothofr. *ad. l. 9. ff. q. pot. in pign.* quod & Calendæ Martiæ addendæ ſint, Calendis ſi quidem Martiis penſiones & Mercedes ſolvi ſolitas fuiſſe, ex ſupradictis & *cit. leg. 58. de uſufruct.* ſatis conſtat. Quæ reliquorum menſium concernunt Calendas, illa ſtudio omittimus, ne labor noſter ultra intentionem excreſcat, videri ta-
XXIII. men poſſunt, penes Roſinum *lib. 4. Antiq. Rom. à c. 5. uſq; ad finem.* Hoc ſaltem adjicien-
Calendæ dum erit, quod *Calendæ* (1.) ab Ovidio vocentur *Auſoniæ*, id eſt, latinæ. Græci enim hu-
quomodo ab jusmodi Calendas non habuerunt, unde Proverbialis phraſis in caſu præciſæ negationis
Ovidio vo- recepta eſt: *ad Calendas Græcas.* Martin. in *Lex. Phil. ſub voc. Calendæ.* (2.) Quod Calen-
centur. dis non ſolùm elocatæ, ſed & exactæ fuerint pecuniæ, qua de cauſa triſtes quoque ac ce-
XXIV. leres vocatæ ſunt, ſed de his in ſubſeq. capite plura proponenda venient. Hac vice, ut
Quomodo pro ratione inſtituti progrediamur, quæſtio grammaticalis: An Calendarium per C, an
Calendarium ſcribendum. verò per K ſcribendum & exprimendum ſit? proponenda erit. Sanè, Criticorum non-

nulli

nulli Calendarium litera K pingunt; rationem ſi quæras, ad Autoritates, MSta & Saxa confugiunt. Allegant locos Senecæ *lib. 1. de benef. cap. 2. lib. 7. de benef. c. 10. it.* ejusdem Epiſtol. *LXXXVII.* ubi Calendarium lit. K. expreſſum reperitur. Citant Euſeb. qui tribus hiſce verbis: *Caput* (ſcil. libri) *Calendæ, Calumnia*, & Lipſ. qui illis *Caput, Calendæ, Cæſo,* (nomen proprium) K præponi volunt. Eorum quoque ſententiam adjuvare videtur ipſa vocabuli Etymologia, quod à Græco Καλεῖν deſcendat. In toto quoque Juris Corpore à Gothofred. edito, Calendæ non per C, ſed per K exprimuntur. Saxa quæ attrahunt, congeſſit Roſinus *d. locis.* Verum rectè illis objiciunt alii lit. C. Calendarium ſcribentes, literam K. Latinos poſteriores inutilem putaſſe, cum C. ejus vicem ſupplere poſſit. Literam K. qua olim Calendas & propriorum quorundam nominum principia notabant (Valer. Prob. *de lit. antiq.*) hodie nullo in uſu eſſe, tantumq; in numero cæterarum, ut Fabius. *l. 1. c. 5.* inquit, manere. Quod olim etiam Kæſar, Kikero ſcriptum fuerit, Schmidius teſtatur, cum tamen neque Cæſar neque Cicero vix nomina ſua ita expreſſerint. Philologos quoq; optimos Martinium, Buchnerum, Briſſon. *de verb. ſign.* imò omnes fere cordatiores advocant, qui omnes unanimiter lit. C. Calendas notant, ad quorum ſcamna illud Taciti *l. 6. de morib. germ. Ita ſeculum eſt*, accedere me jubet. Quare receptiorem Neotericorum uſum juxta Roſin. ſecutus, ita Calendas per C. inſcripſi. Nec iratum ideò Apollinem ſentiam, cum apud Trajan. Boccalini, non diverſa, vocis: *conſumptum* ſcriptura, ad iram ipſum commoverit, ſed Manutius, qui lapide, in quo conſumptum per p. & non per b. expreſſum erat, Lambino naſum perfregerat. Plura hac de re qui deſiderat, evolvat Lex. Philol. Martinii. *lit. K.* ubi conſtanter aſſerit, jam receptum eſſe, ut idem ſit noſtrum C. quod Græcorum K. exploſa eorum ſententia. qui aliter autumant. Hinc & in *§. 1. Inſt. de teſt. ordin.* Calata comitia, non per K. ſed per C. proponuntur. Calendarii ſignificatio eſt duplex, denotat enim vel (1.) librum fœnebrem, id eſt, talem, in quo uſuræ in Calendas ſingulas petendæ & exſolvendæ perſcribebantur, Ein Zinß-Regiſter/Jtemsbuch/ uti eſt illud Senecæ *d. Ep. LXXXVII.* Magnus Calendarii liber volvitur. vid. Lipſ. *in Comm. ad Senec. l. 7. de beneſic. c. 10.* Et in hac ſignificatione Calendarii voce Juris-Conſulti quam maximè utuntur, uti ex variis cap. ſeq. citatis textibus patebit. Vel etiam (2.) Hemerologium ſignificat, ſeu rationarium dierum omnium per menſes unius anni diſtributorum, quod vulgo Almanacum vocamus. Martin. in *Lex Philog.* & alii. Utraque ſignificatio in ſubſequentibus conſideranda erit.

XXV. *Significatio Calendarii quotuplex?*

CAPUT II.

De Calendario prioris ſignificationis, quatenus ſcil. librum fœnebris pecuniæ denotat.

QUod itaq; Calendarium ſignificationis prioris concernit, certum eſt, Codicem illud fuiſſe vel tabulas Patrisfamilias, ſecundum Hotomannum *in Comment. V. J.* accepti & expenſi ſingulorum dierum, Roſinus hoc nominat *l. 4. A. R. c. 5.* librum, in quo accepti & expenſi ratio continebatur. Quia verò in hunc codicem vel librum fœnebris quoq; relata eſt pecunia, ideo Calendarium librum quoque fœnebris pecuniæ creditæ, & in quo debitorum nomina ſcribebantur, denotavit, nihilq; aliud fuit, quam Codex occupatarum, h. e. fœnori collocatarum pecuniarum. *l. ult. ff. de pecul. l. 88. pr. ff. de leg. 2. l. 3. Cod. de compenſ. l. 23. de pecul. leg. l. 64. ff. de leg. 3.* Zanger. *de Except. p. 3. c. 8. n. 21.* Martin. *in Lex. Philolog. ſub voc. Calendarium.* ſive Codex, in quem nomina debitorum referebantur. Schard. *in Lex. Jurid. ſub eod. vocab.* Add. *l. pen. ff. de reb. cred.* Briſſon. *lib. 3. de verb. ſignif.* Nominis impoſiti ratio hæc erat, vel quod ſingulis Calendis Collybiſtæ pecunias fœnori exponendas in foro haberent. Vid. interpretes Horatii *in lib. Epod. od. 2. in fine*

I. *Quid fuerit Calendarium prioris ſignificationis?*

II. *Unde ita dictum fuerit?*

Omnem

Omnem redegit idibus pecuniam
Quærens calendis ponere.

Vel quod primo cujuſq; menſis die, qui Calendarum nomine venit, darentur ad uſuras pecuniæ, & ut plurimum uſuræ cederent. Lipſ. *in Not. ad Senec. Epiſt. 87. n. 10.* Veteres enim Calendarum nomine libris ſuis præpoſito, quæ deinde nomina feciſſent, ſubſcribere, ac in ſingulos menſes uſuras, & quidem in diem Calendarium ſtipulari ſolebant. *l. 40. ff. de reb. cred.* Quapropter libris fœneratorum hoc Calendarii nomen inditum eſt. *l. 41. ff. de reb. cred. d. l. ult. ff. de pecul.* unde Martial. *lib. 8. Epigr.*

Superba denſis arca palleat nummis,
Centum explicentur paginæ Calendarum.

Et Ovid. *lib. 2. de Remed. amor.*

Qui puteal Janumq; timent celeresq; Calendas,
Torqueat hunc æris, mutua ſumma, ſui.

Hic verò celeres ab Ovidio vocantur Calendæ, quod voto & deſiderio debitorum celerius redeant & uſurarum incrementum adferant. Briſſon. *d. l.* Aliàs quoq; triſtes nominantur, quod ſecundùm Hotomann. *in Comm. Verb. Jur.* veteribus moris fuerat, Calendis quoque uſuras exigere. Huc ſpectat illud Horatianum *Sat. 3. lib. 1.*

Qui niſi cum triſtes miſero venêre calendæ.

Vel ſi Meiero *in Colleg. Argent. tit. de uſur* credimus, qui *th. 16.* Idibus demum ſequentibus uſuras exactas fuiſſe *arg. l. 89. §. 2. ff. de ſolut.* aſſerit, ejuſq; rei gratia ad Horatianum illud, quod antea allegavimus, provocat, ideò triſtes nominari poſſunt, quod efficiant, ut uſuræ jam deberi incipiant. Et hujus Calendarii frequens apud Senecam fit mentio. Non ſolum enim *lib. 2. de Beneſ. c. 2.* notanter dicit: *Nemo Beneficia in Calendario ſcribit*, id eſt in libro fœnebri, in quo nomina & pecunia fœnebris inveniuntur, ſed & *Epiſt. LXXXVII.* venuſte hoc proponit: *Divitem illum putas, quia aurea ſupellex etiam in via eum ſequitur, quia in omnibus provinciis arat, quia magnus Calendarii liber volvitur*, id eſt, ut Lipſii & Martinii verbis explicemus, fœnebris pecuniæ liber. Hinc

III. *Varia de eo Phraſes.*

prodierunt Phraſes: Calendarium exercere. *l. uxorem. 41. §. legaverat. 6. ff. de leg. 3.* Calendario deſtinare pecunias *l. 64. ff. de leg. 3.* Calendarii actionem præſtare. *l. 39. §. negligentiæ. 14. ff. de adminiſtr. & per. tutor.* Calendario præponere ſervum. *l. pen. ff. de reb. cred.* & ſimiles, quæ in jure noſtro frequenter obveniunt. Jung. Budæus *ad l. tali. 48. §. ſocer. 1. ff. de jure dot.* Alciatus *lib. 3. Parerg. c. 23.* Briſſon. *cit. loc. & lib. 6. de form.* Patet verò ex his menſtruarum uſurarum fons & origo.

IV. *Uſurarum menſtruarum origo.*

Nam quilibet ferè mutuo daturus indigentiam & jacturam rei familiaris prætexebat, neque temerè concedebat quicquam, niſi indemnem ſe noverat futurum, alter verò adactus neceſſitate, facile ſe ſponſione penſionis, quam creditor ſtipulabatur, obſtringebat. Hinc pleriq; non in annum, quamvis nec annuum fœnus planè ignotum fuerit, ſed ad unum vel alterum tantummodo menſem credere aut accipere pecuniam volebant. Taxato itaque modo lucelli, quod probabiliter ex credito in menſem quisque acquirere poterat, uſuræ quoq; reſpectu ejusdem definiebantur. Quod ſi ad diem præſtitutum ſortem non ſolvebat Debitor, habita ejus menſtrui ratione, uſuræ protrahebantur. Quum autem multi creditorum carere diu mercede rerum ſuarum non poſſent, non expectabant temporis ad penſionem præſtandam exitum, ſed ad finem ſingulorum menſium eam efflagitabant, quod diuturna conſuetudine poſtmodum in mores abiit. Vid. Salmaſ. *de M. V. pag. 58. & ſeq.* Neque etiam ſubſcribere poſſumus acutiſſimo JCto Jacobo Cujacio *ad African.* & Gothofred. *ad l. pen. ff. de reb. cred.* qui ea de cauſa creditores in ſingulos menſes, vel in ſingulas Calendas uſuras ſtipulatos fuiſſe aſſerunt, ut hoc ſcil. pacto ſolutæ per tempora & partes duplum excederent, quod *l. 20. C de uſur.* olim permittebatur. Parum enim refert, utrum in menſes ſingulos, an in annos ſingulos uſuræ promittantur, quum annuæ quoque per partes h. e. quotannis exigi, atque eodem modo duplum excedere poſſint. Venit aliàs hoc Calendarium nomine Tabularum, & quidem antiqui ferè in tabulis

bulis

bulis lignei ſcribere ſolebant, iisq; pro chartis utebantur, erant autem cera illitæ, literasque ſtylo primum ferreo, poſtea oſſeo in iis exarabant. Unde non ſolum cera pro tabulis dicitur. Sueton. *in Jul. Quintum Pedium ex quadrante hæredem inſtituo, reliquos in ima cera*, ſed & ceratæ à Plauto in Aſinaria appellantur, neque etiam teſtamenti duntaxat, ſed & contractuum & alterius cujusdam negotii fuerunt, indeque bonorum poſſeſſio contra tabulas contra lignum vulgo dari dicebatur. *l. 19. ff. de bon. poſſ. contr. tab.* Sic dicuntur tabulæ nuptiales in *l. 9. C. de nupt.* & apud Tertull. *in lib. de Judic.* quas tabulas matrimoniales vocat Firmicus *libr. 7. Matheſ. c. 7.* tabulæ dotis, *l. pen. pr. ff. de donat. inter vir. & uxor.* ſeu tabulæ dotales *in l. 12. ff. de dot. releg.* Tabulæ venditionis, *l. 2. C. ſi mancip. ita venierit.* Tabulæ emptionum *in l. 1. C. Th. de his, qui ven. ætat. impetr.* Tabulæ inſtrumentorum Reipubl. *l. 31. l. 32. ff. de furt.* Tabulæ, quibus pecunia expromiſſa erat, *l. 104. §. 1. de leg. 1.* Tabulæ rem ſalvam fore cautionis *l. 5. ff. de ſuſp. tutor.* Tabulæ deniq; accepti & expenſi. Moris namq; erat, ut Patres-familias quæcunq; per ſingulas dies, aut acciperent aut expenderent, primum properè ac feſtinanter in codicem, memoriæ cauſa paratum, referrent, quem *Adverſaria* nominarunt, deinde per otium in aliis tabulis ordine & accuratè perſcriberent, easque tabulas accepi & expenſi nominabant, de quibus Cicero in Cluent. ſic ſcribit: *Confecit Tabulas diligentiſſime, hæc autem res habet hoc certe, ut nihil poſſit neque detractum de re familiari latere.* Hotomann. *in Comm. Verb. Jur. ſub voc. Tabulæ.* Atq; in has tabulas nomina quoq; debitorum relata ſunt, unde prodiit obligatio, quæ nominibus fieri dicebatur, cum ſcil. in tabulis ſcribebatur, aliquem certam debere pecuniam. Neq; aliud fuit nomina facere, quam in tabulas referre alterius debitum. Hinc fluit, quod nomina fœneratitias cautiones ſignificent, interprete Juſtinian. *in l. ult. C. de pact. convent. &c.* & obligationes ſeu debita appellentur nomina *l. 4. ff. de V. S.* Cujus rei rationem exponens Aſcon. Pædian. *in 3. Verrin.* titulos debitorum nomina appellata ſcribit, ab eo, quod Calendariis ſolent eorum, quibus pecuniæ credebantur, nomina præſcribi; Spectat huc jocus Bibaculi cujusdam elegans in Grammaticum, qui villa ſua Creditoribus ceſſerat: *Mirati ſumus*, ait,

Unicum Magiſtrum,
Summum Grammaticum, optimum Poëtam,
Omnes ſolvere poſſe quæſtiones,
Unum difficile expedire nomen,

Nomine deniq; tituli hæc obligatio venit, præſertim in iis debitis, in quibus illorum nomina Tab. adſcripta ſunt, quibus pecunia mutuo data eſt. Referri autem ſolebant hæc nomina vel tituli non tantum in tabulas Creditoris, verum etiam in aliorum quorundam, quæ tabulæ idcirco in judicium afferebantur. Et cum de iſtarum fide Cenſores quinto quoq; anno Cives ad jusjurandum adigerent, teſte Dion. Halicar. *lib. 4.* ideoq; fidem in judiciis facere ſolebant, ut ex Ciceronis pro Q. Roſcio Oratione demonſtrat Hotomann. *in Comm. Verb. Jur. ſub voc. Nominibus obligatio.* qui latius hoc explicat, & veterum præſertim Ciceronis confirmat teſtimoniis. Add. Vinn. *ad Inſt. tit. de liter. oblig. n. 6.* Briſſon. *de verb. ſignif. lib. 12. ſub voce Nomina.* Schard. *in Lex. ſub eod. vocab.* Et ita nomina exaudienda ſunt *in l. 30. ff. de pet. hæred. l. 6. l. 17. l. 23. §. 1. ff. de hæred. vend. l. 3. ff. de uſufr. ear. rer. &c. l. 2. l. 6. l. 7. C. de oblig. & act. l. 1. C. de novat. l. 4. C. quæ res pign. &c. l. 18. C. de leg. l. 77. §. hæreditatem. 18. de leg. 2.* aliaq; loquendi genera, quæ ex hac nominum obligatione nata ſunt, & ex Lex. Calvin. Jurid. Briſſon. *d. l.* aliisque fuſius patent. His illuſtrationis gratia præmiſſis liquet, quod Calendarium in patria, vel etiam aliàs exercere poterant & Privati & Collegia. Privati quidem (1.) juxta *l. 41. §. 6. de leg. 3.* non quidem omnes, ſed qui ejus generis negotiationem exercere, pecunias elocare & uſuras in ſingulas Calendas, id eſt, in ſingulos menſes ad exactionem conſtitutos, ſtipulari poſſunt, quales ſunt omnes Patresfamilias, qui in domo dominium habent, *l. 195. §. 2. ff. de V. S.* Quamvis verò & puberem & impuberem pupillum patrem-fam. appellemus,

V. *Synonymia hujus Calendarii.*

VI. *Quid fuerint nomina.*

VII. *Quisnam Calendarium exercere poſſit?*

VIII. *Quinam prohibeantur?* lemus, juxta *d. l. 195. §. 2. & l. 4. ff. de his, qui ſui vel &c.* Interim tamen quoad Calendarii exercitium quàm maxime præſupponendum erit, ut Paterfamilias ſit, qui contrahere, adeòque res fœnori exponere poteſt, quales non ſunt Infantes. *§. 10. Inſt. de inutil. ſtipul. l. 14. de ſponſal. l. 1. §. 13. ff. de obligat. & act.* Furioſi. *l. 5. l. 40. l. 124. §. 1. de R. J. l. 1. §. 12. ff. de Obl. & Act. l. 12. ff. de reb. cred.* Mente capti qui, etiamſi à furioſis ſeparentur *l. 2. ff. de inoff. teſtam.* illis tamen ſunt, proximi, ut nihil quoque intelligere videantur. Impuberes non modò in Patris poteſtate conſtituti. *l. ult. §. 2. de V. Obl. §. 10. in fin. J. de inut. ſtipul.* ſed & pupilli ſine tutoris auctoritate. *l. 28. pr. de pact. l. 35. pr. ff. de jurejur.* His ſimilis eſt ebrioſus, cui ἀσωτίαν adſcribit D. Paul. *Epheſ. 5. verſ. 18.* quo nomine prodigorum vitium propriè appellatur non modò ab Ariſtotele *4. Et hic 1.* aliisque, ſed etiam à Græcis JCtis, fac it huc *l. 12. §. 2. de tutor. & curat. dat.* Denique omnes illi, qui vel propter deficientem conſenſum, vel denegatam liberam alienandi facultatem mutuum dare nequeunt, quos ordine recenſet Meier. *in Colleg. Argent. de reb. cred. num. 10.*

IX. *Certis tamen caſibus ad exercitium Calendarii admittuntur.* Defectum tamen ſupplet tum Patris, tum etiam tutoris & curatoris auctoritas, qui vel nomine harum perſonarum Calendarium exercere, vel etiam exercitium ſuſcipiendum autoritate ſua confirmare poſſunt. Imò, & tutores & curatores pecuniam impuberum fœnori elocare jubebantur, ſi reperti fuerint homines idonei, & qui hoc omiſerant, ipſi uſuras pendere cogebantur. *l. 3. C. de uſur. pupill. l. 24. C. de adminiſtr. & per. tutor.* Jure Novellarum hoc certo modo reſtrictum, neque aliter procedit, quàm ſi mobilis ſit pupilli ſubſtantia, *Nov. 72. c. 6. & 7.* Coler. *de Proc. Execut. p. 1. c. 10. num. 72.* Conf. J. à Sand. *2. Deciſ. Friſ. tit. 9. def. 13.* Carpzov. *p. 2. Conſt. 11. def. 22.* ubi monet, quod hodie, revocato veteri jure, rurſum introductum eſſe videtur, ut tutores pecuniam pupillarem fœnori exponere vel in emptionem prædiorum collocare, aut ſi hoc neglexerint, uſuras pupillo refundere teneantur. Erneſt. Cothm. *vol. 4. Reſp. 9. num. 69.* Covarruv. *l. 3. var. Reſolut. c. 2.* Præter privatos & Civitates & Collegia, teſte Roſin. *lib. 4. Antiq. Roman. c. 5. in fin.* Calendarium h. e. ejus generis negotiationem exercere poſſunt, modo licita ſint, & ex SCti vel Cæſaris autoritate coïerint, quia collegia juris publici ſunt, & non ſecuta approbatione Superioris, ob metum factionum, conventicula fiunt, quæ propter laxationem diſciplinæ publicæ meritò prohibentur. Dd. *ad l. Neratius ff. de V. S.* Menoch. *l. 2. A. J. Q. caſ. 597. n. 1.* Gigas. *de crim. læſ. Majeſt. rubr. qualiter & à quibus. q. 48. num. 4.* Berlich. *p. 1. dec. 150. num. 2.*

X. *Curatores Calendarii.* Hujus Calendarii certi conſtituebantur Curatores. *l. 12. C. Theod. de curat. Calendar.* quæ curatio uti & quæſtura in Civitate inter honores non habebatur, ſed perſonale munus erat, juxta Arcad. *l. ult. §. 2. de muneribus.*

XI. *Objectum Calendarii.* Objectum Calendarii ſunt debita & pecunia fœnori deſtinata. *l. 64. ff. de leg. 3.* Hinc pecunia in Calendarium converſa fœnori dicitur eſſe deſtinata. *l. 39. §. negligentiæ 14. ff. de adminiſtr. Tutor.* Et qui alicui Calendarium præſtare vult, non nomina duntaxat debitorum, ſed & pecuniam, ſi qua ab his exacta, & Calendario deſtinata fuerat, præſtare debet, per *d. l. 64. ff. de leg. 3.* Quare ſi quis leget Calendarium ſeu librum negotiationis ſuæ, die Handels-Bücher/ cenſetur legaſſe quodcunq; nomen debitoris ſui, quod in eo Calendario ſeu libro continetur, it. pecunias ex nominibus redactas & rurſus alii collocatas vel ſaltim deſtinatas; Non verò ſi pecuniæ ex nominibus redactæ reperiantur, ſed non deſtinatæ ad hunc finem, ut elocentur, juxta *d. l. 64.* Confer. *l. 37. de uſufr. legat.* Mant. *de conject. ultim. volunt. libr. 9. tit. 1. numer. 9.* Menoch. *lib. 4. præſumt. 143. n. 9.*

XII. *Forma Calendarii duplex, prior.* Forma hujus Calendarii duplex fuit. (1.) Enim mutuam crediturus pecuniam cum accipiente Argentarium adibat, ab eoque in tabulas ſuas referri petebat, tot vel tot eſſe credita vel numerata. Harpprecht. *ad Inſtit. tit. de lit. oblig. n. 3. & 4.* quo facto dicebatur obligatio fieri nominibus, per menſæ argentariæ ſcripturam ſine ſtipulatione. *l. 27. §. 1. ibique* Gothofred. *de furt. l. 9. §. 2. de edend.* Menſæ, cujus hic fit mentio, ea ratio eſt: Argentarii menſas ære in foro poſitas habebant, apud eos quoque Romani emebant, credebāt, atq; etiā fœnori elocabant omnia denique, exercebant, deq; his omnibus argentarii

confi-

conficiebant rationes, ſic ex eorum ſcriptura naſcebatur obligatio. Et ad hæc argentariorũ nomina procul dubio reſpicit *l. 38. ff. de obl. & act.* ubi dicitur: *Non figura literarum, ſed oratione, quam exprimunt literæ, obligamur, quatenus* (id eſt) *quia placet non minus valere, quod ſcriptura* (ſc. menſæ) *continetur, quam quod lingua figuratis ſolennibus ſtipulationis verbis.* Vid. Cujac. *lib. 22. Obſerv. c. 4. per tot.* Quia itaque munus hoc Argentariorum publicum erat inſerviebatq; negotiis & contractibus Civium *l. 10.* & paſſim *D. de edend.* Ideòque tabulæ illæ, propter magnam Argentariorum fidem conſcriptæ, obligationem producebant, imò plene probabant. Rittershuſi *ad Inſt. tit. de liter. oblig.* Frantzk. *Ex. ad Inſt. 10. q. 9.* Tabulæ (2.) vel Calendaria & rationes domeſticæ apud privatos exarabantur, in quas debitor ipſe ſuum inſcribebat nomen, & præſentibus teſtibus (qui ſecundum Senec. *de benef. lib. 3. cap. 15.* viri erant ornati, nimirum: Romæ Equites aliique clari nominis & integræ famæ viri; in Provinciis Duumviri, Decuriones aliique non ignobiles) interrogabatur à Creditore: *Centum illos aureos, quos mihi ex cauſa mutui debes, tu mihi ex promiſſione & conventione literarum tuarum dabis?* qui reſpondebat: *Ex conventione dabo mearum literarum.* Eleganter hoc, quanquam non abſolutè omnino ex veterum JCtorum Commentariis deſcribit Theophilus *in ſuis Inſtitut. tit. de liter. oblig.* dum docet: *Sic apud Veteres nominibus fieri ſolitam obligationem, ut is, qui rem aliquam emptionis, locationis, ſtipulationis, aut ſimili quovis titulo ſibi habebat obligatam majoris ſecuritatis cauſa tabulas proferret, quibus debitorem ad perſcribendam debiti ſeu nominis quantitatem & cauſam veterem hac intentione urgebat, ut omiſſâ veteris obligationis cauſâ commodior ſuccederet ex literarum ſignificatione civilis debiti perſecutio.* Quod verò hæc obligatio præſentibus ſignatoribus & teſtibus fiat, paſſim ex Senec. patet. Neque etiam hujusmodi interrogatione contentus erat Creditor, inquit Senec. *alleg. loc.* niſi rem quoque manu teneret. Idcircò tabulas, quibus illa interrogationis & reſponſionis verba continebantur, certis vertis & certis quibusdam formulis transſcribebant Pararii, adjectis loco, die, & Conſule. Huc ſpectat illud Plauti in Aulularia: XIII. *Forma poſterior.*

Noſtra ætas non multum fidei gerit,
Tabulæ notantur, adſunt teſtes duodecim,
Tempus locumq; ſcribit Actuarius,
Tamen invenitur Rhetor, qui factum neget.

Et huic conſentaneum eſt, quod Scævola *in l. 92. ff. de R. J.* proponit: *Si librarius in tranſſcribendis ſtipulationis verbis erraſſet, nihil nocere, quo minus & reus & fidejuſſor teneatur.* Pararium hic à Seneca allegatum, illum procul dubio fuiſſe credimus, quem Plautus Actuarium, Scævola librarium & Ulpianus Tabellionem appellat. Tandem Viri ornati, qui erant ad teſtificandum adhibiti, tabulis transſcriptis non ſigna ſolum imponebant, ſed nomen etiam quisq; ſuum ſubſcribebat. *l. 39. de verb. ſign. l. 22. §. 4. ff. qui teſtam. fac. poſſ.* Quomodo autem ſignari debuerint ejusmodi tabulæ, eleganter docet Jul. Paulus *ſent. lib. 5. tit. 25.* his verbis: *Ampliſſimus ordo decrevit, eas tabulas, quæ publici vel privati contractus ſcripturam continent, adhibitis teſtibus ſignari, ut in ſumma marginis ad mediam partem perforatæ triplici lino conſtringantur, atq; impoſitæ ſuper linum ceræ ſigna imprimantur, ut exteriores ſcripturæ fidem interiori ſervent. Aliter tabulæ prolatæ nihil momenti habent.* Quare Sueton. *in Nerone: Adverſus falſarios,* inquit, *tunc primum repertum, ne tabulæ, niſi pertuſæ, ac ter lino per foramina trajecto obſignarentur.* Ii, qui tabulas ſignabant, ſignatores dicebantur, quod nemo inficiabitur, qui ſatis, quid ſibi voluerit Venulejus intelligit, cum ita *l. 22. ff. de teſtib.* ſcribit: *Curent Magiſtratus cujusq; loci teſtari volentibus & ſe ipſos & alios teſtes vel ſignatores præbere, quò facilius negotia explicentur, & probatio rerum ſalva ſit.* Dubium nullum eſt, quin de ea obligatione hic ſenſerit Venulejus, quæ nominibus fieri dicebatur, certè quod in ea contrahentes ſoleant teſtari, h. e. teſtes adhibere, quò facilius negotia (i. e. contractus *l. 3. de reb. aut. jud. poſſid.*) explicentur. Ræuard, *lib. 3. Varior. c. 1. per tot.* Frantzk. *cit. Ex. 10. q. 9.* Rittershuſ. XIV. *Modus ſignandi tabulas.*

XV. *Effectus hujus Calendarii.*

huſ. & Harppreche. *Ad tit Inſt. de liter. obligat.* Effectus hujus Calendarii fuit magnus, quare etiam in judiciis fidem fecit, quod ex Cicer. *Orat. pro Q. Roſc.* oſtendit Hotomann. in tantum, ut Harpprecht. *cit. loc.* putet, debitorem literis atq; obſignatis tabulis rite ita inſcriptum, præſertim ſi ipſe ſua ſe manu in ſuo aut creditoris Calendario ut debitorem inſcripſiſſet, obligatum etiam citra numerationem eſſe, cui tamen contradicit Vinnius, qui *alleg. loc. num. 6. in fine.* ſtatuit, talem ſcripturam valuiſſe non ad obligationem, ſed tantummodo ad probationem. Quicquid tamen ſit, hoc ſanè certum eſt, quod magnam hoc calendarium legitimè confectum in judicio meruerit fidem, quare & illi, qui ex Calendario Reipubl. erat debitor, denegata fuit compenſatio, i. e. ſi mutuam pecuniam publicam fœnori à civitate acceperat, quæ ut debitum in Calendarium ſive rationes fœneratitiæ pecuniæ referebatur. *l. 3. C. de compenſ.* ibiq; Brunnem. Zanger. *de except. p. 3. c. 8. n. 21.* Dn. Struv. *Exerc. 21. theſ. 23.* Hilliger. ad Donellum *libr. 16. c. 15. lit. p. in fine.* Plura de hoc Calendario traditis tamen conſimilia videantur penes Speidel. *in add. Spec. Jurid. ſub voc.* Calender.

XVI. *Calendarii obligatio in deſuetudinem abiit.*

Sed hæc Calendarii obligatio poſtea in deſuetudinem abiit, uti monet Juſtinianus *in Inſtit. tit. de liter. oblig.* Etſi enim nomina paſſim in jure noſtro dicantur, alia tamen hæc ſunt à priſcis illis nominibus, quibus obligatio contrahebatur & quodlibet debitum ſignificant: Rittershuſius *cit. loc.* Inq; hujus locum ſucceſſerunt hodie chirographa, uti liquet *ex l. plures 19. C. de fide inſtrument.* Harpprecht. *cit. loc. n. 4.* Dn. Frantzk. *d. l. q. 9.*

XVII. *Calendario affines Mercatorum libri.*

Cum Calendario tamen affinitatem habent Mercatorum & negotiationis moderni libri. Brunnem. *ad l. 64. ff. de leg. 3.* more Calendarii notati, die Handels-Bücher/ quibus hoc ſpecialiter datum eſt, ut in ſubſidium ſemiplene probent, vel ſaltem ex communi interpretum ac recepta & probata obſervantia. Felin. *ad c. 2. X. de fid. inſtrument.* Rutger. Ruland. *in tract. de commiſſ. p. 2. lib. 5. c. 13.* Andr. Gail. *lib. 2. Obſerv. 20. num 2.* quod ſuâ non deſtituitur ratione, ſi quidem Mercatores quibusvis mercium ſuarum emptoribus ſine chirographo fidem habere ſolent, ut tanto æquius ſit, plus fidei quoq; illorum libris adſcribere. Dn. Carpzov. *libr. 3. Reſponſ. 58. num. 6.*

XVIII. *Conditionate probant.*

Ne tamen hæc aſſertio vago procedat ordine, ad certas easque ſequentes reſtringitur conditiones, (1.) ut Mercator ſit bonæ famæ, probatæ fidei & homo legalis. (2.) ut cauſa debiti in libris mercatorum exprimatur. *l. 25. §. 4. ff. de probat.* (3.) ut obligatio ſolummodò mercaturam concernat, in qua mercatores tanquam in artis ſuæ exercitio conſiderantur, adeòque fidem merentur, quod Doctores *arg. l. 9. §. 2. ff. de edend.* teſtantur. Carpzov. *p. 1. Conſt. 17. deſ. 35. & ſeq.* (4.) ut liber rationum contineat data & accepta cum deſignatione dierum & anni, *d. l. 9.* (5.) ut non confuſe, ſed diſtinctè omnia ſint ſcripta, & denique (6.) ut propria manu ſcripſerit Mercator, quamvis de hoc ultimo requiſito non omnium eadem ſit ſententia, & in foro Saxonico & alibi quoque propria manus non requiratur. Carpzov. *d. p. 1. Conſt. 17. deſ. 35.* Marquard. *de jur. Mercat. lib. 3. c. 9. num. 29. & ſeq.* Vid. de tota hac materia Mev. *p. 1. dec. 241.* Carpzov. *d. Reſp. 58. & lib. 6. Reſp. 121.* Hering. *de fidejuſſ. c. 20. §. 1. num. 70. & ſeq.* & quos refert Finckelthuſ. *Obſerv. 79. num. 12. & ſeq.* it. Brunnem. *ad l. 9. §. 2. ff. de edend num. 3.*

CAP. III.

De Calendario, quatenus Hemorologium denotat ejusq; hodierna diviſione.

I. *Calēdariū poſterioris ſignificationis.*

CAlendarium, quatenus librum fœnebrem denotat, excipit Calendarium, in quo menſes, hebdomadæ, dies & feriæ certo deſignantur ordine, Reinking. *de R. S. & Eccleſ. lib. 2. claſſ. 1. c. 2. num. 17.* Prior Calendarii ſignificatio ex antiquis Romanorum legibus hactenus fuſius demonſtrata eſt, nunc ratio noſtri ordinis ſuadet, ut in poſteriorem inquiramus ſignificatum, quæ conſideratio eò magis neceſſaria eſt, quia omnes procul dubio fatebuntur, ordinationem temporis, menſium, hebdomadarum, dierum ac feriarum

tum

tum Reipubl. tum etiam Eccleſiæ quam maxime inſervire, ac magnam ab ordine temporum, menſium & dierum dependere utilitatem, ut quævis ſuo peragantur, tempore legali, ſuisque terminis conſtituantur certis & momentis perficiantur juſtis. Hinc Calendarii quoq; ſemper ſibi vindicarunt Imperatores curam. Reinking. *de R. S. & Eccl. d. lib. 3. claſſ. 1. c. 2. n. 17.* quæ hodie eò gravior redditur, cum hucuſque per ſeculum fermè duplex in Germania noſtra ſit receptum Calendarium, quod tantarum in conventionibus ac judiciis confuſionum & rixarum cauſa exſtitit, ut jam pridem SS. Imperii noſtri Status eminentiſſimi de Calendarii reformatione ſaluberrima ſusceperint conſilia, eamque ut & conformitatem Cameræ & Civitatis Spirenſis in hoc puncto introducendam, cum optatus eventus votis nondum correſpondere voluerit, ad proximam extraordinariam viſitationem, ut & Comitia remiſerunt Imperialia, quod Receſſ. Imper. *de anno 1654. §. 158.* ſatis indicat in verbis: Ob auch wohl mit und neben uns Churfürſten und Ständte vor gut befunden, daß in alle Wege zu Abwendung vielerley Confuſionen, Unordnungen und Mißverſtändnüſſe, ſonderlich an denen Orthen, wo beyderley Religionen in Ubung und vermiſcht, zu nöthiger Beförderung der Juſtici und Commercien in puncto Calendarii, eine gemeine Reichs-Vergleichung hochnöhtig, ſo hat man ſich doch dießmahl, aus gewiſſen Urſachen weiter nicht vergleichen können, als daß bey bevorſtehender extraordinari viſitation, ob, und was geſtalt bey unſerem Cammer-Gericht in der Stadt Speyer hierunter eine Gleichheit einzuführen, conſcirirt, benebens die Handlung obbedeuter durchgehender Reichs-Vergleichung reaſſumiret, und uff nächſter prorogirter Reichs-Verſamlung etwas gewiſſes ſtatuiret werden ſolle. Hanc Conſtitutionem, ut pro inſtituti noſtri ratione uberius explicemus, nonnulla de Calendario, quat. ſc. Hemerologium ſive Rationarium omnium dierum denotat, aliasque vel faſtorum, vel Ephemeridum vel etiam Allmanaci nomine venit, origine, juſtitia ac in germania noſtra ſubſecuta receptione dicendum erit, ad quam conſiderationem Nos ipſum quoque jus Civile per *l. 98. ff. de V. S.* deducit. Origo hujus Calendarii vetuſtiſſima eſt. Ita enim Conditorem de Luminaribus penes Moſen dixiſſe legimus *Gen. 1. v. 14. Sint in ſigna & ſtatuta tempora dies q; & annos.* Reinking. *de R. S. & E. d. lib. 3. c. 1. claſſ. 2. num. 17.* Prima hæc adeoque ſacra Calendarii incunabula fuerunt, ac faſtorum ortus. Deinceps cum ipſa Politia natalem quaſi communem habuerunt & inſtitutione Societatum. Hinc facile colligendum eſt, Gentes potiſſimum ex ſolicitudine innata eo laboraſſe, ut ad motuum cœleſtium normam dividerent tempora, in hunc enim uſum ſtellæ à DEO erant conditæ, ut eſſent ſigna temporum & dierum. De Chaldæis, Ægyptiis aliisq; Gentibus non dicamus, Romani certè, uti Calendario vel Faſtis nunquam caruerunt, ita temporibus diverſis, diverſos habuerunt, nullos verò diutius durantes, quam quos Julius Cæſar introduxit primum, ac feſtis diebus Conſtantinus M. inſtruxit. Primi urbis Romæ Incolæ, quicunque illi etiam fuerint, qualem dierum habuerit & menſium ordinem nos hodie latet. Hoc certum eſt, primum Romanorum Regem Romulum, Urbis vel autorem vel amplificatorem, annum decimeſtrem dierum 304. inſtituiſſe, uti jam tum *in cap. 1, num. 12. ſub fin.* monitum & contra diſſentientes confirmatum eſt. Quia tamen iſta anni determinatio neque ſoli neque lunæ conveniebat, juxta tradita Gœdd. *ad l. 98. de V. S. num. 3.* Ideoq; hic defectus ſtatim ſecundo Romanorum Regi anſam correctionis præbuit, ſuſcepto proinde Regimine emendationem ita aggreſſus eſt, ut duos adhuc adderet menſes. Confirmat hoc ipſum Liv. atq; Ovid. *lib. 1. Faſt.*

II. *Cura Calendarii Imperatoribus & Statibus Imperii convenit.*

III. *Origo Calendarii vetuſtiſſima.*

IV. *Romulus primo annum decimeſtrem conſtituit.*

V. *Numa duos addidit menſes.*

At Numa nec Janum nec avitas præterit umbras
Menſibus antiquis præpoſuitq; duos.

An Numa leges motuum lunarium exacte callueri, ac menſes lunares fecerit? negant illi, qui ſeculum illud armis magis quam literis inclaruiſſe dicunt, ac Græcos & Ægyptios à Cleoſtrati temporibus ad Ptolomæi uſque ætatem per ſexcentos & quod excurrit annos, in anno lunari determinando deſudaſſe aſſerunt. In id ut anxius inquiramus, noſtri non eſt inſtituti. Conſulantur Scriptores, qui hoc ex profeſſo tractarunt, interque eos Strauch.

VI. *Ut tempeſtas quovis anno eſſet eadem intercalatio recepta.*

de Comput. Julio Conſtantiniano. §. 5. & *ſeq.* Sufficiat nobis, quod Numa intercalatione menſium tempeſtates eaſdem ſemper ſervare inſtituerit, & hanc Februario aſſignaverit, quoniam is ultimus anni menſis erat. Quapropter re illa ad Pontifices (quorum nomen & officia fuſius explicat Roſin *lib. 3. Antiq. Rom. c. 22. per tot.*) ob ſacrorum jura delata, hi rationem anni ita habuerunt, ut alternis plerumque annis intercalarem menſem, qui modò 22, modò 23, dierum, modò plurium paucorumq́; , vel gratiâ vel neceſſitate flectente, fuit, in fine Februarii inſererent, calato h. e. vocato ad hoc denunciandum Populo, unde & nomen hic *additius menſis* & addititii illi dies, ut & annus, cui inſerebantur, acceperunt, ut Briſſon. *de verb ſignif. verbum intercalare* pro *interponere, interſerere* occaſione *l. 3. §. minorem. 3. ff. de minor.* accipiat, ac intercalarem illum diem eſſe dicat, qui, ut ratio anni Solis curſui conveniret, extremo diei menſis Februarii addebatur. *l. 2. ff. de diverſ. tempor. &c.* Confirmat hoc Celſus in *d. l. 98. de V. S. §. 1.* in verbis: *Cato putat, menſem intercalarem addititium eſſe, omneſque ejus dies pro momento temporis obſervat, extremoq́; diei menſis Februarii attribuit Quintus Mutius.*

VII. *à Pontificibus penes Romanos peracta eſt.*

Sicut enim ſingulis menſibus Populum convocabant Pontifices ad ſignificandum, quot dies ſupereſſent uſque ad dies Nonarum, quo die ſignificabatur, quæ ſacra eo menſe facienda, quibusvis diebus, ita quoque hunc addititium menſem prædixerunt, ac futurum pronunciarunt, ne ſacra turbarentur. Qui menſis etiamſi decimus tertius eſſet numero, attamen ne duo Februarii viderentur haberi, continuò numerabatur cum ipſo Februarii menſe, ſicque totus ille menſis addititius pars ultimi diei Februarii juris exiſtimabatur fictione. Atque illud eſt, quod M. Cato juris peritiſſimus hic dixit, menſem intercalarem addititium eſſe, & Q. Mutius omnes ejus dies pro momento temporis obſervat, extremoque diei menſis Februarii attribuit. Quinam vero Cato ille & Q. Mutius Scævola JCtus fuerint, explicat Gœdd. *ad d. l. 98. de V. S.* præcipuè tamen Franciſc. Hotomann. de JCtorum, qui à Pomponio commemorantur, vitis *p. m. 159. & 161.* Uterque ante Jul. Cæſaris Pontificatum vixit, nam Cato fuit filius M. Porcii Catonis inter ſecundum & tertium bellum Punicum natus. Q. vero Mutius Scævola, circa annum U. C. 660. ante Chriſtum natum 90. floruit, ut expreſſis notavit verbis J. Gothofred. *in hiſtor. jur. Civ. c. 7. de JCtis eorumq́; ſucceſſione.*

VIII. *Quomodo alias intercalaris vocetur menſis.*

Intercalationi quare Februarius menſis deputatus, docet Roſin. *lib. 4. Antiq. Rom. c. 1.* Dicebatur aliàs ille menſis intercalaris Mercedonius è mercedibus ſolvendis, quod eo menſe mercedes locationum ſolverentur. Wiſſenbach. *ad tit. de V. S. Diſp. 25. theſ. 14.* Sicq́; eum Plutarchus nominat, it. Mercedinum à Dea Mercedona, quæ mercedibus & penſionibus ſolvendis præerat. Miratur quoque Scaliger. *de emend. temp. lib. 2.* hoc nomen apud Græcum Scriptorem exſtare, apud Romanos verò iſtius ne veſtigium quidem apparere, non quod intercalationem ignoraſſe videantur veteres, ſed quod menſem hunc vel abſolutè intercalarem vocarint, vel ſub Februario, juxta hactenus dicta, comprehenderint.

IX. *Negligentia à Sacerdotibus in intercalatione commiſſa tempora veterum incerta reddidit.*

Poſtquam verò intercalatio ad Sacerdotum officium, teſte quoque Roſino, tranſlata & univerſa temporum ratio eorum curæ commiſſa eſt, invidioſè, negligenter atque iniquè intercalandi inſtitutum, cui præerant, tractarunt, quod antiqua Romanorum tempora non parum incerta reddidit, ſed & miram in rebus omnibus confuſionem introduxit, de qua etiam Cenſorinus *de D. Natur* ſequentem in modum conqueritur: *Cum intercalarem menſem viginti duum & viginti trium dierum alternis annis addi placuiſſet, ut civilis annus ad naturalem exæquaretur, in menſe potiſſimum Februario, inter terminalia & Regifugium intercalatum eſt, idq́; diu factum, prius quam ſentiretur, annos civiles aliquanto naturalibus eſſe majores. Quod delictum ut corrigeretur, Pontificibus datum eſt negotium, eorumq́; arbitrio intercalandi ratio permiſſa. Sed eorum pleriq́; ob odium vel gratiam, quo quis Magiſtratu citius abiret, diutiusve fungeretur, aut publici redemptor ex anni magnitudine in lucro damnove eſſet, plus minusve ex libidine intercalando, rem ſibi ad corrigendum mandatam ultrò depravarunt. Poſſit agi lege nec ne,* inquit Cicero, *pro L. Murena, pauci quondam ſciebant: faſtos enim vulgo non habebant.*

Erant

Erant in magna potentia, qui conſulebantur, à quibus etiam dies, tanquam à Chaldæis, petebantur. Vide ſis elegantem etiam ejuſdem locum *in Verrem*, quem, quia prolixior eſt, apponere noluimus. Jung. Gœdd. *ad d. l. 98. de V. S.* in verbis: *gratiâ ac neceſſitate ſuadente.* it. Roſin. *d. l. 4. Antiq. Rom. c. 1.*

X. *Ex qua ratione Calendarium correxerit.*

Hinc quam cauſam Cæſar habuerit ut faſtos corrigeret ſufficienter noteſcit. Quærelarum enim pertæſus, quæ ex hac temporum confuſione originem trahebant, & Remp. maximè dedecorabant, negotium hoc arduum aggreſſus eſt. Quia verò intercalationi, tempori & faſtis præeſſe Pontificibus tum à Superioribus conceſſum erat, (uti modi diximus & Alex. ab Alex. *l. 2. Genial. dier. c. 8.* confirmat) quorum tum temporis magna erat autoritas, ideòque hanc dignitatem affectavit Cæſar, eandemque obtinuit, qua de re Sueton. *l. 1. in Jul. Cæſ.* Tanta igitur & Dictaturæ inſuper pollens poteſtate Cæſar cum Conſulatu ſimul decreta, animum ad corrigendos faſtos adjecit, & commodiſſimo quidem tempore. Soſigenes enim Alexandrinus Mathematicus Cæſari tum præſtò fuit. Summa igitur correctionis Julianæ hæc fuit, quod annum 365. dierum & 6. horarum æſtimaverit Soſigenes, horarumque non niſi diem æquantium rationem haberi, & ita annum uno augeri die voluerit. Cæterum additioni diei datus eſt hic locus, quem menſis intercalaris olim obtinuit, id eſt, inter terminalia & Regifugium ita eum inſeruerunt, ut ſextum Calendarium Martii bis numerarint, ſeu pro uno eodemq; die & biſſexti & Regifugii diem habuerint. Ita enim Celſus *d. l. 98. de V. S. Cum biſſextus Calendas eſt, nihil refert an priore an verò poſteriore die quis natus ſit: & deinceps ſextum Calendas ejus natalis dies eſt. Nam id biduum pro uno die habetur: ſed poſterior dies intercalatur non prior. Ideo, quo anno intercalatum non eſt, ſexto Calendas natus, cum biſſextus Calendas eſt, priorem diem natalem habet.* Quia verò circa ſolſtitium hybernum annum ſuum Cæſar auſpicari voluit, juxta illud Poëtæ:

Bruma novi prima eſt, veterisq; noviſſima Solis,
Principium capiunt Phœbus & annus idem.

XI. *Annus, quo contigit correctio mirificè auctus eſt.*

Ideò annus ille, quo correctio contigit, & quo Cæſar tertium cum Æmilio Lepido Conſulatum geſſit, mirificè auctus eſt, quod Suetonii confirmat teſtimonium in vit. Cæſaris: *Converſus hinc Julius ad ordinandum Reipublicæ Statum faſtos correxit jampridem vitio Pontificum adeò turbatos, ut neq; meſſium feriæ æſtati, neq; vindemiarum autumno competerent, annumq; ad curſum Solis accommodavit, ut 365. dierum eſſet, & intercalario menſe ſublato, unus dies quarto quoq; anno intercalaretur. Quò autem magis in poſterum è Calendis Januarii nobis temporum ratio congrueret, inter Novembrem ac Decembrem interjecit alios duos, fuitq; hic annus, quo hæc conſtituebantur 15. menſium cum intercalario, qui ex conſuetudine in eum annum inciderat.* Et Cenſorini in verbis: *Cæſar Pontifex Maximus ſuo tertio & Æmilii Lepidi conſulatu, quo retrò delictum corrigeret, duos menſes intercalarios dierum 67. inter menſem Novembrem interpoſuit, cum jam menſe Februario dies 23. intercalaſſet, &c.*

XII. *Et Cæſar & ſubſequētes Imperatores à ſuo nomine nōnullos denotarunt menſes.*

Nomina menſium Cæſar non turbavit, ſed Quintilis in ſui honorem dictus eſt Julius, quod Cæſaris natalis in eundem incideret. Dio. Caſſius *l. 44.* Et menſis hanc è ſuo nomine deſumtam appellationem inter honores, quos nimios recepit Julius, recenſet Suet. *in vit. Cæſ.* Auguſtus eandem aſpernatus quoq; non eſt. Is enim annum à Julio ordinatum, ſed negligentia poſtea conturbatum, ad priſtinam rurſus redegit rationem, in cujus ordinationem, ſextilem menſem è ſuo cognomine nuncupavit magis, quam Septembrem, quo erat natus, quia hoc ſibi & primus Conſulatus & inſignes Victoriæ obtigiſſent. Nero quidem Claudius poſtea tale quid etiam conatus eſt, quippe qui Aprilem menſem Neroneum appellari voluit, quemadmodum & Romam Neropolim vocaverat antea, ſed parum hæc exacerbato à Tyranno Populo placuerunt. Fortunam plane eandem Domitiani nacta eſt conſtitutio, quamvis enim & Is Septembrem Germanicum, Octobrem Domitianum vocari juſſerat, quod altero Imperium ſuſcepiſſet, altero natus eſſet, hujus tamen mandati parum memores Romani nomina priſtina retinuerunt, quod etiam Tacito contigit (Suetonius *in Tacito*) qui menſem Septembrem Taciti nomine

mine

mine inſignivit, quo menſe & natus & factus eſt Imperator, uti annotavit Flavius Vopiſcus. Modeſtus ille Tiberius Nero modeſtior his omnibus fuit, honorem enim ultro ſibi oblatum recipere noluit, intercellit enim Suetonio teſte *in Vita Tiberii* & quo minus in acta ſua juraretur, & ne menſis September Tiberius, October Livius vocarentur.

XIII. *Juliano Calendario Feſta Chriſtianorum addita ſunt.*

Huic Juliano Calendario ſacra Chriſtianorum feſta additamentum dederunt. In locum namque Nundinarum ſeptimanas conſtituerunt, cum antiquis temporibus non in Calendas tantum Nonas & Idus menſes Romani partiti ſint, ſed & nundinas obſervarint, quas ferias olim fuiſſe, uti dubium non eſt, ita lex Hortenſia feſtas poſtea conſtituit. Propter quod repudium feſtorum gentilium & ſanctimoniam diei primi adverſa cuncta Chriſtiani perpeſſi ſunt. Nota ſiquidem eſt non ſolum illa inquiſitorum à Tyrannis ſubornatorum quæſtio: *Servaſti Dominicum?* ſed & hoc, quod Gentiles Chriſtianos cujusdam Heliolatriæ incuſaverint, ſolemque adorare mentiti ſint, quam calumniam Tertullianus alicubi refert. Vid. Dn. Hildebrand. *in ritual. Orant. c. 1. §. 2. & ſeq.* & cum eo Dn. Præſes in *Tract. de Juribus Templor. c. 5. n. 90. & 91.*

XIV. *Conſtãtinus M. celebrationem diei Solis certa conſtitutione introduxit.*

Porrò cum tempore Conſtantini M. halcyonios dies Eccleſia nacta eſſet, Conſtantinus M. non ſolum ob diem dominicum ejusq; celebrationem ſequentem propoſuit conſtitutionem In *l. 3. C. de feriis: Omnes Judices urbanæq; plebes & cunctarum artium officia venerabili die Solis quieſcant.* Sed & alii Imperatores dies Chriſtianorum feſtos Calendario annotatos, ut quotannis ſacrati eſſent, præceperunt. Ita enim Valentinianum, Theodoſium, Arcadium A. A. A. decreviſſe legimus *in l. 7. C. de fer. Omnes dies jubemus eſſe juridicos. Illos tantum manere feriarum dies fas erit &c. Sacros Paſchæ dies, qui ſepteno numero vel præcedunt vel ſequuntur, dies etiam Natalis atq; Epiphaniarum Chriſti, & quo tempore commemoratio Apoſtolicæ paſſionis totius Chriſtianitatis Magiſtræ à cunctis jure celebratur. In quibus etiam prædictis ſanctiſſimis diebus, neq; ſpectaculorum copiam reſeramus. In eadem obſervatione numeramus & dies Solis, quos ritè Dominicos dixere Majores, qui repetito in ſeſe calculo revolvuntur, in quibus parem neceſſe eſt habere reverentiam, ut nec apud ipſos arbitros, vel à Judicibus flagitatos, vel ſpontè electos, ulla ſit cognitio jurgiorum.*

XV. *Carolus M. introductor Calendarii Germanici.*

Deniq; Teutonicis Populis Carolus Magnus, Imperii Germanici conditor, & hoc Calendarium ipſum & nomina menſium dedit. Reinking. *de Regim Secul. & Eccl. lib. 3. claſſ. 1. c. 2. num. 24.* Antea verò Tacito teſte *de morib. Germ. cap. 8.* annum in tres diviſerunt partes. Ita enim inquit: *Hiems & Ver & Æſtas intellectum ac vocabula habent: Autumni perinde nomen ac bona ignorantur.* Ac de diebus illorum ita *c. 5.* ſcribit: *Coeunt, niſi quid fortuitum & ſubitum inciderit certis diebus, cum aut inchoatur luna aut impletur, nam agendis rebus hoc auſpicatiſſimum initium credunt. Nec dierum numerum ut nos, ſed noctium computant. Sic conſtituunt, ſic condicunt, Nox diem ducere videtur.* Plura de Computo Germ. ex aliorum patent ſcriptis. Et hæc de Calendario Juliano ſufficiant.

XVI. *De Calendario Juliano immutando ſuſceptæ ſunt conſultationes.*

Quia tamen idipſum ſucceſſu temporis nonnulla contraxit vitia, quæ ex Mathematicorum paſſim patent ſcriptis, ideoq; de emendatione proximis abhinc ſeculis cogitari cœptum eſt. Neque etiam cogitationes hac de re privati ſolum modò ſuſceperunt, ſed etiam ingraveſcentibus Calendarii Juliani vitiis in Conciliis hoc de negotio actum eſt. Ita in Synodo Conſtantienſi *anno Chriſti 1414.*

Sub Johanne XXIII.

Petrus de Alliaco, Archiepiſcopus Cameracenſis & Cardinalis, emendationem Calendarii propoſuit, imò perſuaſit *Johanni XXIII.* Pontifici & Epiſcopis, ut bullam & decretum de mutando Calendario ederent, cujus exemplar adhuc hodiè Cameraci aſſervari dicunt, ſed propter turbulentum iſtius temporis ſtatum hæc correctio ſuum non eſt ſortita effectum. Paulò poſt hoc Conſtantienſe Concilium

Eugenio IV.

habitum eſt Baſilienſe ſub *Eugenio IV.* Pontifice circa annum Chriſti 1431. hic denuò de correctione Calendarii conſultarunt, rem ſtrenuè agente Nicolao de Cuſa Brixienſi Epiſcopo, irrito tamen iterum ſucceſſu, ob Epiſcoporum in correctionis modo determinando diſſenſum.

Sixto IV.

Itaque *Sixtus IV.* de correctione denuò cogitavit, eumq; in finem Johannem Mullerum, ex oppido Franconiæ, *Regius mons* dicto oriundum, & ideò Regiomontanum vocatum,

vocatum, Mathematicum celeberrimum, Romam vocavit, ſed præmatûra Regiomontani mors, quam invidia acceleraverat, etiam hunc conatum impediit. Seculo proximo in Lateranenſi Concilio ſub *Julio II. & Leone X.* ab annis 1512. uſque ad annum 1517. *Jul. II. & Leone X.*
celebrato, de emendatione Calendarii iterum actum eſt, & Nicolaus Copernicus, Torunenſ. Boruſſ. ad Solis Lunæque accuratam obſervationem, in uſum correctionis Calendarii, vehementer admonitus. In Concilio Tridentio iterum de hoc negotio actum eſt, Petro Pittato Veronenſi, præter innumeros alios, ſuam ſententiam Concilio exponente. Meminit hujus Pittati Conradus Geſſnerus in *Biblioth. univerſ.* Tandem Gregorius XIII. ſerio de emendatione Calendarii agere cœpit. Sicut enim Is anno 1572. Pontificatum adeptus, primis Epiſcopatus ſui annis bello turcico intentus erat, ita ſimul animum ad emendationem Calendarii adjecit, & convocatis quam plurimis, qui Aſtronomiæ ſcientia inclaruerunt, per 10. annos eoſdem liberaliter aluit. Hi anno 1577. Pontifici per *Antonium Lilium, Artium & Medicinæ Doctorem*, obtulerunt compendium reſtituendi Calendarii. Pontificis conſilium, emendandi Calendarii rationem ac correctionis ſummam ipſius exhibet Bulla, cujus verba cum ad noſtrum diſcurſum quàm maximè faciant, ſequentia ſunt: *Gregorius Epiſcopus, Servus ſervorum DEI, ad perpetuam rei memoriam, inter graviſſimas paſtoralis officii noſtri curas ea poſtrema non eſt, ut quæ à ſacro Tridentino Concilio, ſedi Apoſtolicæ reſervata ſunt, illa ad finem optatum DEO adjutore, perducantur. Sanè ejusdem Concilii patres cum ad reliquam cogitationem Breviarii quoq; curam adjungerent, tempore tamen excluſi, rem totam, ex ipſius Concilii decreto, ad auctoritatem & judicium Romani Pontificis retulerunt. Duo autem Breviario præcipue continentur, quorum unum preces laudesq; divinas, feſtis profeſtisq; diebus perſolvendas, complectitur: alterum pertinet ad annos Paſchæ, feſtorumq; ex eo pendentium recurſus, Solis & Lunæ motu metiendos. Atq; illud quidem felicis recordationis Pius V. prædeceſſor noſter abſolvendum curavit, atq; edidit. Hoc verò, quod nimirum exiit legitimam Calendarii reſtitutionem, jamdiu à Romanis Pontificibus prædeceſſoribus noſtris & ſæpius tentatum eſt, verum abſolvi, & ad exitum perduci ad hoc usq; tempus non potuit, quod rationes emendandi Calendarii, quæ à cœleſtium motuum peritis proponebantur, propter magnas & ferè inextricabiles difficultates, quas hujusmodi Eccleſiaſticos ritus incolumes (quod inprimis hâc in re curandum erat) ſervabant. Dum itaq; nos quoq; credita nobis, licet indignis, à DEO diſpenſatione freti, in hac cogitatione curâq; verſaremur, allatus eſt nobis liber à dilecto filio Antonio Lilio, artium & Medicinæ Doctore, quem quondam Aloyſius ejus Germanus frater conſcripſerat, in quo per novum quendam Epactarum Cyclum ab eo excogitatum, & ad certam ipſius Aurei numeri normam directum, atque ad quamcunq; anni ſolaris magnitudinem adcommodatum, omnia, quæ in Calendario collapſa ſunt, conſtanti ratione & ſeculis omnibus duratura ſibi reſtitui poſſe oſtendit, ut Calendarium ipſum nulli unquam mutationi impoſterum expoſitum eſſe videatur.*

Novam hanc reſtituendi Calendarii rationem exiguô volumine comprehenſam, ad Chriſtianos Principes, celebrioresq; univerſitates, paucos ante annos miſimus, ut res, quæ omnium communis eſt, communi etiam omnium conſiliô perficeretur; illi cum, quæ maximè optabamus, concordes reſpondiſſent: eorum nos omnium conſenſione adducti, viros ad Calendarii emendationem exhibuimus, in almâ urbe harum rerum peritiſſimos, quos longè antè ex primariis Chriſtiani orbis nationibus delegeramus. Ii cùm multum temporis & diligentiæ ad eam lucubrationem adhibuiſſent, & Cyclos, tàm veterum, quàm recentiorum undiq; conquiſitos, ac diligentiſſimè perpenſos inter ſe contuliſſent ſuo & doctorum hominum, qui de eâ re ſcripſerunt, judiciô hunc præ cæteris elegerunt Epactarum Cyclum, cui nonnulla etiam adjecerunt, quæ ex adcuratâ circumſpectione viſa ſunt ad Calendarii perfectionem maximè pertinere.

Conſiderantes igitur nos, ad rectam Paſchalis feſti celebrationem, juxta Sanctorum Patrum ac veterum Romanorum Pontificum, præſertim Pii & Victoris primorum, nec non magni

XVII. Tandem Gregorio XIII.

XVIII. Gregorii Bulla de Calẽdario ſuo.

magni illius Oecumenici Concilii Niceni, & aliorum Sanctiones, tria neceſſariò conjungenda & ſtatuenda eſſe: primùm, certam verni æquinoctii ſedem, deinde rectam poſitionem XIV. Lunæ primi Menſis, quæ vel in ipſum æquinoctii diem incidit, vel ei proximè ſuccedit; poſtremò primum quemq; diem dominicum, qui eandem XIV. Lunam ſequitur: curavimus non ſolùm æquinoctium vernum in priſtinam ſedem, à quâ jam à Conciliò Nicenò decem circiter diebus receſſit, reſtituendam: & XIV. Paſchalem ſuò in locò, à quò quatuor, & eo amplius dies hòc tempore diſtant, reponendam: ſed viam quoq; tradendam & rationem, quo cavetur, ut inpoſterum, æquinoctium, & XIV. Luna, à propriis ſedibus nunquam dimoveantur. Quo igitur vernum æquinoctium, quod à patribus Concilii Niceni ad XII. Calendarum Aprilis fuit conſtitutum, ad eandem ſedem reſtituatur; præcipimus, & mandamus, ut de menſe Octobri anni 1582. decem dies incluſivè, à tertia nonarum uſq; ad pridie Idus, eximantur, & dies, qui feſtum S. Franciſci Nonas celebrari ſolitum ſequitur, dicatur Idus Octobris, atq; in eò celebretur feſtum S. S. Dionyſii Ruſtici, & Eleutherii martyrum, cum commemoratione S. Marci Papæ & confeſſoris, & S. S. Sergii, Bachi, Marcelli & Apuleji martyrum. Septimo decimo verò Calend. Novembris, qui dies proximè, ſequitur, celebretur feſtum S. Calliſti Papæ & martyris, deinde XVI. Calend. Novemb. fiat officium & Miſſa de Dominica XVIII. poſt Pentecoſten, mutata litera Dominicali G. in C. Quinto decimo deniq; Calend. Novemb. dies feſtus agatur S. Luc. Evangeliſtæ, à quô reliqui deinceps agantur feſti dies, prout ſunt in Calend. deſcripti.

Ne verò ex hâc noſtrâ decem dierum ſubtractione, alicui, quod ad annuas vel menſtruas præſtationes pertinet, præjudicium fiat, partes judicum erunt. in controverſiis, quæ ſuper hoc exortæ fuerint, dictæ ſubtractionis rationem habere, addendo alios X. dies in fine cujuslibet præſtationis.

Deinde ne in poſterum à XII. Cal. April. æquinoctium recedat, ſtatuimus Biſſextum quarto quoq; anno (uti mos eſt) continuari debere, præterquam centeſimis annis, qui quamvis Biſſextiles antea ſemper fuerint, qualem etiam eſſe volumus annum 1600. poſt eum tamen, qui deinceps conſequentur centeſimi, non omnes Biſſextiles ſunt, ſed in quadringentis quibusq; annis primi quinq; tres centeſimi ſine Biſſexto tranſigantur, quartus verô quisq; centeſimus Biſſextilis ſit: ita ut Annus 1700. 1800. 1900. Biſſextiles non ſint: Anno verò 2000. more conſueto dies Biſſextus intercalandiq; Biſſextum diem in quadringentis quibusq; annis perpetuò conſervetur.

Quo item XIV. Paſchalis rectè inveniantur, itemq; dies Lunæ, juxta antiquum Eccleſiæ morem ex martyrologio ſingulis diebus ediſcendi, fideli populo verè proponantur, ſtatuimus, ut amoto aureo numero de Calendario, in ejus locum ſubſtituatur Cyclus Epactarum, qui ad certam (uti diximus) aurei numeri normam directus efficit, ut novilunium, & XIV. Paſchalis vera loca ſemper retineant. Idq; manifeſtè adparet ex noſtri explicatione Calendarii, in quo deſcriptæ ſunt etiam tabulæ Paſchales ſecundum priſcum Eccleſiæ ritum, quo certius & facilius ſacroſanctum Paſcha inveniri poſſit.

Poſtremò quoniam partim ob decem dies menſe Octobri anni 1582. (qui correctionis annus rectè dici debet) exempto, partim ob ternos etiam dies, quolibet quadringentorum annorum ſpatio minimè intercalandos, interrumpatur, neceſſe eſt Cyclus literarum Dominicalium 28. annorum ad hancuſq; diem uſitatus in Eccleſia Romana; volumus in ejus locum ſubſtitui eundem Cyclum 28. annorum, ab eodem Lilio, tum ad dictam intercalandi Biſſexti in centeſimis annis rationem, tùm ad quamcunq; anni ſolaris magnitudinem adcommodatum; ex quo litera Dominicalis, beneficio Cycli ſolaris æquè facile, ac priùs, ut in proprio Canone explicatur, reperiri poteſt in perpetuum.

Nos igitur, ut, quod proprium Pont. Max. eſſe ſolet, exequamur, Calendarium immenſâ Dei erga Eccleſiam ſuam benignitate jam correctum atq; abſolutum, hoc noſtro decreto probamus, & Romæ una cum Martyrologio imprimi, impreſſumq; divulgari juſſimus. Ut verò utrumq; ubiq; terrarum incorruptum, ac mendis & erroribus purgatum ſervetur, omnibus in noſtro & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ dominio mediatè, vel immediatè ſubjecto commorantibus

tibus

tibus impreſſoribus, ſub amiſſionis librorum ac centum ducatorum auri Cameræ Apoſtolicæ ipſo facto adplicandorum: aliis verò in quacunq; orbis parte conſiſtentibus ſub excommunicationis latæ ſententiæ ac aliis arbitrii noſtri pœnis, ne ſine noſtra licentia Calendarium aut Martyrologium ſimul, vel ſeparatim imprimere, vel proponere, aut recipere ullo modo audeant vel præſumant, prohibemus.

Tollimus autem & abolemus omninò vetus Calendarium, volumusq; ut omnes Patriarchæ, Primates, Archi-Epiſcopi, Epiſcopi, Abbates & cæteri Eccleſiarum Præſides novum Calendarium (ad quod etiam accommodata eſt ratio Martyrologii) pro divinis officiis recitandis, & feſtis celebrandis, in ſuas quiſq; Eccleſias, monaſteria, conventus, ordines, militias & diœceſes introducant, & eo ſolo utantur, tàm ipſi, quàm cæteri omnes Presbyteri, & Clerici ſæculares & regulares utriusq; ſexus, nec non milites, & omnes Chriſti fideles; cujus uſus incipiet poſt decem illos dies ex Menſe Octobri anno 1582. exemptos: iis verò, qui adeò longinquas incolunt regiones, ut ante præſcriptum à nobis tempus harum literarum notitiam habere non poſſint; liceat, eodem tamen Octobri menſe inſequentis anni 1583. vel alterius, cumprimùm ſcilicet ad eos hæ noſtræ literæ pervenerint, modò à nobis paulò antè tradito, ejusmodi mutationem facere, ut copioſius in noſtro Calend. anni correctionis explicabitur.

Pro datâ autem nobis à Domino auctoritate, hortamur & rogamus chariſſimum in Chriſto filium noſtrum Rudolphum Romanorum Regem illuſtrem Imperatorem electum, cæterosq; Reges, Principes & Reſpublicas, iisdemq; mandamus, ut quo ſtudio illi à nobis contenderunt, ut hoc tàm præclarum opus perficeremus; eodem, imò etiam majore, ad conſervandam in celebrandis feſtivitatibus inter Chriſtianas nationes concordiam, noſtrum hoc Calendarium & ipſi ſuſcipiant, & à cunctis ſibi ſubjectis populis religioſè ſuſcipiendum inviolatèque obſervandum curent.

Verum quia difficile foret præſentes literas ad univerſa Chriſtiani orbis loca deferri, illas ad Baſilicæ Principis Apoſtolorum & Cancellariæ Apoſtolicæ valvas, & in acie Campi Floræ publicari & adfigi, & earundem literarum exemplis, etiam impreſſis & voluminibus Calendarii, & Martyrologii inſertis & præpoſitis, ſive manu tabellionis publici ſubſcriptis, nec non ſigillo perſonæ in dignitate Eccleſiaſticâ conſtitutæ obſignatis, eandem prorſus indubitatam fidem ubique gentium & locorum haberi præcipimus, quæ originalibus literis exhibitis omninò haberetur. Nulli ergò omninò hominum liceat hanc paginam noſtrorum præceptorum, mandatorum, ſtatutorum, voluntatis, probationis, prohibitionis, ſublationis, abolitionis & rogationis infringere, vel ei auſu temerario contrariari, ſi quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis DEI, ac beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Tuſculi, Anno incarnationis Dominicæ M.D.LXXXI. Sexto Calend. Martii. Pontificatus noſtri anno decimo.

XIX. *Diviſio Calendarii.*

Hoc tempore nata eſt illa diviſio inter *Calendarium Vetus & Novum*, quàm dicta Pontificis Bulla hiſce confirmat verbis: *Tollimus autem & abolemus omninò vetus Calendarium, volumusq; ut omnes Patriarchæ &c. novum Calendarium &c. introducant.* Vid. Speidel. *in Spec. Jur. ſub voc.* Calender & Dn. Fritſch *in Man. Juriſprud. publ. pag. 72. & 73.*

XX. *Judicia de novo Calendario.*

Sed de hac Calendarii emendatione diverſiſſima & contraria planè enata ſunt judicia. Quanquam enim Pontificii illam mirum commendarint in modum, & Clemens VII. hoc Calendarium perpetuum & perfectum nominârit; Non omnium tamen hac de re eadem fuit ſententia. Nam eo ipſo tempore, quo de Calendarii emendatione conſilium à Pontifice editum eſt, ipſi quoq; Romanenſes ſententiis, quorum aliquot penes Thuanum *Hiſtor. libr. 75.* leguntur, non ſolum diſcrepare, ſed & Calendarii correctores graviſſimorum errorum audacter poſtulare cœperunt, non obſtante anathematis pœna, ſub qua Calendarii receptio omnibus demandata eſt in *d. Bulla Gregor. XIII. §. Nulli ergò.* in verbis: *ſi quis autem hoc attentare præſumſerit, indignationem Omnipotentis DEI ac beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ſe noverit incurſurum.* Plura ut de Juſtitia hujus recentioris Calendarii referamus, noſtri non eſt inſtituti. Rationes, quibus Aſtronomi iſtius diſſuaſerunt receptionem, ex ipſo-

 rum

rum ſcriptis & Strauchii *Diſſert. de Comput. Gregor.* fuſius patent. Leges ordinis ſuadent, ut de receptione utriusque jam agamus Calendarii.

CAP. IV.
De Receptione utriusq; Calendarii.

I. *Receptio Calendarii Gregoriani in Gallia & Belgio.*

CUm ſecundum ſuperius dicta Pontifex Gregorius XIII. anno 1581. hoc ſuum novum condiderat Calendarium, publicoque diplomate in toto Chriſtianorum orbe recipiendum mandaverat, cæteroquin verò maximè commendaverat, in tentandis Regnis Pontificiæ Religioni addictis feliciſſimus fuit. Teſtatur namque Thuanus anno 1582. Regem Galliæ edictum promulgaſſe, quo anni emendationem recepit atque introduxit. Regis æmulatione, ut idem Hiſtoricus refert, novus Brabantiæ Dux Franciſcus, ut gratiam Pontificis ea re aucuparetur, etiam à Proteſtantibus in Belgio, Arauſianenſis interventu, obtinuit, ut ea anni emendatio reciperetur, quod & in Friſia occidentali plurimisque Provinciis Belgicis factum eſt.

II. *Ad Rudolphum II. Imperat. quoq; transmiſſũ eſt.*

Idem quoque in Germania noſtra tentavit Pontifex. Ludovicum ſiquidem Madrutium, Tridentium Epiſcopum, An. 1582. ad Imperatorem Rudolphum II. Comitia tunc temporis Auguſtæ celebrantem, transmiſit, ut eidem & toti Romano Imperio receptionem ſui perſuaderet Calendarii. Is ad finem Comitiorum cum Statibus de ejusdem promulgatione agere cœpit;

III. *Elector Saxoniæ Auguſtus variis ob cauſas Calendario ſe oppoſuit.*

ſed cum Imperator Saxoniæ Electoris Auguſti conſilium exquiſiviſſet, glorioſus ille Elector, communicatis cum Wilhelmo Haſſorum Principe conſiliis, promulgationi ſe oppoſuit; Wilhelmus namque ob prudentiam & animi æquitatem inter Proteſtantes non ſolum ſummæ autoritatis, ſed &, ob raram in tantæ dignitatis Viro harum rerum peritiam, conſultus reſponderat, non tàm de ipſa re conſultationem eſſe, quàm de rei peragendæ modo. Ex receptione ejus Calendarii non ſolùm omnis generis difficultates & confuſiones in judiciis, hiſtoriis, contractibus, aliisque obligationibus, nundinis, ſolutione cenſuum, agricultura in omnibus denique negotiis Civilibus ac celebratione feſtorum ſecuturas; Sed etiam Cæſaris & SS. Romani Imperii autoritatem in hoc negotio verti, quam cum indies Pontifex dolo ac machinationibus convellere nitatur, non committendum eſſe, ut ipſi rem ad ejus dignitatem tantopere pertinentem neglexiſſe videantur. Anni, qui nunc ab omnibus Nationibus obſervatur, rationem à Julio Cæſare inſtitutam eſſe: dein Carolum M. Imperii Germanici Conditorem & Calendarium ipſum, & nomina menſiũ Teutonica lingua Germanis dediſſe: Canonem quoq; Concilii Nicæni de Paſchali celebratione non Pontificis Romani, quia ea poteſtate ac autoritate, quam nunc ſibi vindicat, minimè tunc fuit, ſed communi Conſtantini Cæſaris, qui Synodo præfuit, & Patrùm decreto conditum eſſe. Concilia verò ipſa non Pontifices, ſed Imperatores Romanos indixiſſe (ſicut Conſtantienſe Cæſar Sigismundus, recenti adhuc hominum memoria, convocavit.) Imò jus conſtituendi non ſolum Epiſcopos in Germania, ſed etiam Pontificem Romanum, penes Cæſarem ante & poſt Caroli M. tempora, uſque ad Ottonem I. & deinceps uſque ad Gregorii ſeptimi Pontificis ætatem fuiſſe. Cavendum igitur, ne Calendarii, quod correctione indigere minimè inficias eat, emendandi prætextu, novam & inuſitatam Pontifici in Imperii Majeſtatem, & Cæſarem ipſum, jurisdictionem & mandandi poteſtatem tribuant: præſertim cum inconſulto Cæſare, & non requiſito Imperii Principum & Ordinum conſenſu, res tanta à Pontifice ſuſcepta ſit. Placere igitur, ut ante omnia deliberetur, ad quem anni, quem ab omnibus Nationibus eadem forma recipi, publici commercii maximè intereſt, emendandi & paſſim promulgandi jus pertineat, tum de re ipſa, de qua minimè cum Lilio conveniat, facilem fore diſquiſitionem.

IV. *Receptio differtur.*

His rationibus ab Haſſo inſtructus Saxo prolixa oratione habita interceſſit, & cum nemo Principum aut Civitatum, Auguſtanam Confeſſionem amplectentium, Calendarium novum in Germania recipere vellet, negotium hoc diſtulit Cæſar & veterem formam, hactenus in Cameræ judiciis uſur-

uſurpatam, eo anno ſervari mandavit. Thuanus *lib. Hiſtor. 76.* Chytræus *in Chron. lib.* V.
25. pag. 764. Vid. Stephan. *de Jurisd. lib. 2. p. 1. c. 1. membr. 2. n. 107. it. lib. 3. p. 1. c. 3.* *Tandem re-*
num. 45. Limn. *de jur. publ. lib. 1. c. 13. num. 57.* Tandem tamen anno ſubſequenti *ceptū eſt va-*
1583. non ſolùm à Cæſare, ſed & aliis Imperii Statibus Pontificiæ Religioni addictis Ca- *riis in locis*
lendarium hocce Gregorianum approbatum & receptum, Sileſiæque, Patriæ ſuaviſſimæ, *etiā in Sile-*
ab invictiſſimo Rudolpho II. Anno 1584. ut eodem uteretur, injunctum fuit, prout no- *ſia.*
tavit Gualther. *in Chron. Eccleſiaſtico-Politic. ſub Anno 1584.* Rationes, propter quas VI.
hocce novum admiſerint Calendarium, recenſet Edictum Rudolphi I. Imperatoris de da- *Ratio recep-*
to 15. Septemb. Anno 1583. An Stadtpfleger / Bürgermeiſter und Raht der Stadt *tionis.*
Augſpurg wegen Gebrauch des neuen Calenders / ubi inter alia hæc reperiuntur verba: Nachdeme ſich biſʒhero im alten Calendario, ſo wohl der Feſt als auch der Jahrzeit / und anderſhalber allerley Mängel befunden / derowegen dann ohnlängſt / nicht allein mit unſerm Vorwiſſen / ſondern auch nicht weniger auf etlicher unſerer / als anderer Chriſtlicher Potentaten und Herrſchafften fürnehmen Mathematicorum fleiſſiges Nachdencken und Gutachten / ein neues Calendarium verfaſſet / und von ihnen / als derſelben Sachen Verſtändigen / einhelliglich für gut / auch die vorberührte Mängel wieder ab / und alles in ein beſtändige immerwährende Richtigkeit zu bringen / für nothwendig erachtet worden. Und denn hierauff weiter erfolgt / daß verſchienen 1582. Jahrs ſolch neu Calendarium hin und wieder / und nicht allein in Italien / ſondern andern eben nicht der geringſten Chriſtlichen Nationen / Königreichen und Landen publicirt und ins Werck gerichtet worden / auch nunmehr als nehmlich Franckreich / Engelland / Schottland / Irrland / auch den Staaden in Holland / ꝛc. item / in Ungarn / Böhmen / Mähren / ungehindert / deren zum Theil unterſchiedlichen Religionen üblich / gebrauchet wird. Et paulò pòſt: Wir befinden je länger je mehr / nachdem berührtes Calendarium (novum ſc.) bey den vorbemeldten Potentat- und Herrſchafften / mit denen Teutſchland / ſowohl auch unſer Königreich und Landen / ihre fürnehmſte Handthierung und Kauffmanns-Gewerb haben / in üblichen Gebrauch kommen / daß die ungleiche Haltung deſſelben Calendarii, in viel Weg / ſonderlich auch der Märckt / Wechſel und Zahlung / Rechts- und Gerichts-Handlungen halben / faſt groſſe Confuſion und Unrichtigkeit verurſachet / alſo daß / wo es länger in dem Stand verblieben / und im H. Reich / auch in unſern Königreichen und Landen / das alte Calendarium noch ferner / wie biſʒhero gebraucht werden ſolte / ſolche Unordnung ſich von Tag zu Tag beſchwerlicher erzeigen würde / und daſſelbe um ſo viel mehr / daß allbereit etliche fürnehme des Reichs Fürſten und Stände / Geiſt- und Weltliche das neue Calendarium in ihren Fürſtenthümen / Land und Städten angericht / und zweiffels ohn noch anrichten werden: Dahero dann erfolgt / daß in den nechſt aneinander gelegenen Gebieten / ja wohl etwan in einem Flecken / da es unterſchiedliche Herrſchafften hat / neben anderer beſchwerlichen Ungleichheit / nicht allein die hohe Feſt / ſondern auch die Sonn- und gemeine Feyer-Täg / unterſchiedlich / zu mercklicher Zerrüttung des gemeinen Weſens gehalten worden. Wann nun deme alſo / und mehrberührtes Calendarium, neben dem / daß es ſeine rationes Mathematicas hat / anders nicht / denn für gut / nützlich und nothwendig / kan angerichtet werden; So haben wir / ꝛc. Quo
felicior verò Pontifex fuit in Regnis Catholicæ religioni addictis, eò difficiliùs ipſi ceſſit VII.
negotium quoad alios. Exoticis quidem orbis Chriſtiani incolis hoc ſuum itidem cona- *Græci reci-*
tus eſt obtrudere Calendarium, ſed parum obtinuit. Miſſa legatio ad Patriarcham Con- *pere recuſa-*
ſtantinopolitanum Orientalibus Eccleſiis illud ipſum obtulit, cum verò hic communi- *runt.*
câſſet conſilium cum aliis Patriarchis, & id planè recuſaſſet, irrito conatu diſcedere coacta fuit, teſte Philipp. Nicol. *in tract. de Regn. Chriſt. lib. 1. c. 1. p. 35. & 36.* Idcircò VIII.
retenta ibidem eſt antiqua forma, neglecta Gregoriana emendatione, ut teſtatur Chri- *Uti & Prote-*
ſtoph. Angelus *in tract. de ſtat. & rit. Eccleſ. Græc. c. 42.* Proteſtantes quoque in Ger- *ſtātes in Ger*
mania ejus receptionem planè recuſarunt, neque etiam ſine juſtis atq; gravioribus cauſis. *mania ob*
Ut enim ſilentio prætereamus rationes tùm Theologorum, quod cum libertate Chriſtia- *vitia 1.*
Theologica.

na &

na & Apoſtolica pugnet, Nos à Pontifice in diebus feſtis judicari, tum Aſtronomorum, qui prolixè demonſtrarunt, adverſus motus Aſtrorum leges multifariam erraſſe correctores, quod & Clemens VIII. *in Bulla tom. 5. operum Clav. præfixa*, ſequentibus teſtatur verbis: *Nec mirandum eſt, quod Cyclus noſtrarum Epactarum in dies Calendarii diſtri-*

2. Mathematica.

butus, interdum in Noviluniis ac lunis XIV. Paſchalibus non omninò cum motibus cælorum conſentiat, cum hoc in omni Cyclo neceſſario obveniat ſatisq́; ſit, quod error hic, qui vitari nequit, multo rarior deprehendatur in novo hoc Calendario, quàm in ullo alio. Sufficiant

IX.
3. Politica.

nobis hac vice rationes Politicæ; Præter hoc namque, quod novum Calendarium mendis ſuis laboret, & hucuſque contra canones Calendarii Eccleſiaſtici peccaverit, dum non ſine ingenti ſcandalo Paſcha juxta Calendarium novum plus ſimplici vice unà cum Judæis & hæreticis Quartidecimanis celebratum eſt, contra mentem Patrum Concilii Nicæni, qui hoc vehementer deteſtati ſunt. Reinking. *de R. S. & E. lib. 3. Claſſ. 1. c. 2. num. 42.* rectè judicarunt Proteſtantes, ex hoc Calendario non ſolùm difficultates & confuſiones in judiciis, literis contractuum & obligationum aliisve negotiis civilibus, verum etjam in celebratione feriarum ſecuturas, quod ipſe quoq́; Glorioſiſſimus Imperator Matthias deprehendit, quare in Comitiis Ratisbonenſibus propoſuit: Daß die gedoppelte Ferien und Calender/ dannenhero die groſſe Unordnung/ ſo wohl in Camera als ſonſten im Heil. Reich/ ſo wohl wegen der Commercien und anderen erfolget/ abzuſtellen/ ut refert Meurer. *in Relat. de Anno 1613. Nund. autumn. in propoſit. Cæſar. §.* darneben begehren

X.
Et propter Perſonæ, tāquam cauſæ Efficientis, inhabilitatem.

Ihro Mayeſtät. Porrò certum eſt, quod in quolibet actu perficiendo primum inſpiciendum, an perſonæ ad actum illum celebrandum idoneæ ſint. *lib. 4. ff. qui teſtam. fac. poſſ.* ibique Bartol. unde pro regula traditur in quovis actu tria præcipuè conſiderari: Facientis poteſtatem, ejusdem voluntatem & juſtam cauſam ac formam, *arg. c. cum ſemper 23. X. de off. & poteſt. jud. deleg.* Donell. *6. Comment. Jur. Civ. c. 26. in princ.* quæ tria ſemper in quovis actu copulativè concurrere debent, quia ſine poteſtate nihil in actum deducitur, ſine voluntate nihil conſenſu perficitur, ſine forma & modo nihil in finem dirigitur. Bald. *vol. 1. Conſil. 376. num 2.* Jam poteſtas feriarum conſtituendarum & mutandi vel reſtituendi Calendarii ad Imperator. & poteſtatem ſecularem pertinet. *l. 4. C. de fer.* Reinking. *de R. S. & E. lib. 3. claſſ. 1. cap. 2. num. 4.* unde & feriæ Imperiales appellantur *in d. l. 4. C. de fer.* ergò non ad Pontificem, & conſequenter deficit perſonæ habilitas, ut actus ipſe corruat, quia perſona inhabili exiſtente, radix totius negotii cenſetur vitioſa, iſteque defectus, tanquam cauſæ & principii, poſtea nullo alio ſubſecuto actu remotus &

XI.
Exceptio Pontificiorū à Julio Cæſare deſumta.

ſublatus intelligitur. Ruding. *in repetit. l. 1. §. ſi quis ita. de verb. oblig. num. 48.* Excipiunt quidem Pontificii, Julium Cæſarem Calendarium non Imperatoria, ſed Pontificia immutaſſe autoritate, unde concludunt, ad Pontificem Romanum ſpectaſſe Calendarii ordinationem, ideoque Gentes ratione naturali, Chriſtianos verò ab ipſis Apoſtolis primisq́; primitivæ Eccleſiæ Patribus edoctos, curam hanc Eccleſiaſtico Magiſtratui demandaſſe. Sed quamvis negari nequeat, Cæſarem quoque Pontificia polluiſſe dignitate, non tamen exinde ſtatim ſequitur, quod faſtos autoritate Pontificia correxerit, imò potius teſtantur Hiſtorici converſum ad Reipublicæ ſtatum faſtos correxiſſe, quare Cæſar illos adornavit, ut Reipublicæ Director, non ut ſacrorum Gentilium Curator. Fatemur qui-

XII.
Intercalatio ſpectabit ad munus Pontificum, non Calendarii immutatio.

dem, intercalationem annuam ad munus ſpectaſſe Pontificum; Sed Calendarii omnimoda immutatio ipſis tribui nequit. Quinimò ex antiquitate Romanorum patet, quod ſolis Regibus hæc reſervata fuerit cura, quapropter non ſolummodò Romulus decimeſtrem annum Regia autoritate primis urbis incolis propoſuit, ſed & Numa Pompilius duos menſes addidit; Similiter de Auguſto conſtat, correxiſſe eum vitia ab intercalatoribus in anno Juliano commiſſa. Sextilem quoque menſem Auguſtum ex ſuo nomine nominaſſe, quæ omnia Dio Caſſ. Sueton. Macrobius & alii prolixius recenſent. Conſtantinus aliive Imperatores diei Dominicæ & multarum feriarum celebrationem introduxerunt. Carolus denique M. Imperii Germanici conditor & Calendarium ipſum & nomi-

na men-

na menſium Germanica teutonicis populis dedit. Arum. *de Comit. c. 4. n. 65.* Imò, ca-
nonem Concilii Nicæni de feſto Paſchatos, non Romani Pontificis, ſed communi Impe-
ratoris & Patrum conſilio conditum eſſe, certum eſt. Chytr. *in Chron. lib. 26.* Pertinent XIII.
huc elegantiſſima verba noſtri B. Lutheri, qui in tom. Jenenſ. de correctione Calendarii *Verbis Lu-*
ſuſcipienda ita diſſerit: Das iſt die gantze Haupt-Frage/ darauff der Streit beruhet/ denn *theri illu-*
man fraget nicht/ ob es recht oder unrecht ſey/ daß man bißhero obberüchtlichen Calender *ſtratur.*
reformire und ändere/ ſondern wer es thun ſoll/ als nemlich die Majeſtäten/ Käyſer/ Kö-
nige/ ꝛc. Zum andern müſte es geſchehen einträchtiglich/ daß ein Gebot überall außginge
von denen/ ſo es Befehl haben/ ſonſten wo es ein Land ohne das ander anfienge/ die Weltliche
Händel/ als Jahrmärckte/ Meſſen und andere Geſchäffte/ in eine wüſte Verwirrung gerieh- XIV.
ten. Et hoc ipſum cum ſacris convenit literis. Sic conſtat, quod DEUS ordinationem *Inſtitutio*
Feſtorum non per Aaronem ſummum Sacerdotem, ſed per Moſen Magiſtratum Populo *Feriarum*
Judaico denunciaverit. *Levit. 23. verſ. 1. & ſeq.* Item quod Rex David feſtos dies ritè ce- *ad Majeſta-*
lebrandos ordinarit, *Eccleſ. c. 47. verſ. 12.* Quod ſi jam inſtitutio feriarum ad Majeſta- *tem perti-*
tica jura juxta hactenus dicta & *l. 4. C. de fer.* ibique Brunnem. refertur, facultatem ferias *net.*
indicendi, vel mutationem circa dies prius ipſis deſtinatos inducendi, rectè denegarunt XV.
Pontifici Proteſtantes, uti teſtatur Dn. Struv. *Ex. 5. th. 36.* Ponamus quoque, ſed citra *Jura quoq;*
præjudicium veritatis, ad curam ſacrorum hanc temporum obſervationem & Calenda- *ſacrorum*
rii correctionem pertinere, tamen nec hoc Pontificiorum ſublevare poterit cauſam, cum *Imperato-*
hiſtoria Eccleſiaſtica fuſius doceat, Imperatores, poſtquam Chriſtianam profeſſi ſunt re- *res exercu-*
ligionem, nemine Epiſcoporum improbante, quin potiùs omnibus factum collaudanti- *erunt olim.*
bus, curam exercuiſſe ſacrorum, ut Socrates *de Regim. Eccleſ. ſub Chriſtian. Imperat. in*
præfat. lib. 5. Hiſtor. aſſerit in verb. *Ex quo Chriſtianismum profiteri cœperunt Imperatores,*
res Eccleſiæ ab ipſis pependerunt, & hoc duravit uſq; ad tempora Gregorii VII. Pontificis, qui
jura ſacrorum Heinrico IV. extorquere incœpit, qua de re, ne præter intentionem proli-
xiores ſimus, evolvi poteſt Dn. Præſidis *Tractat. de Jurib. Templor. c. 4. de Protect. & Cur.*
Templor. num. 21. & ſeq. ubi hæc omnia ex hiſtoria Eccleſiaſtica declarantur. Quamvis XVI.
itaque ſacrorum curam, quæ ab initio penes Imperatores & Reges fuit, cum univerſa ju- *Hodie Status*
riſdictione Eccleſiaſtica, Pontifices ad ſe tranſtulerint, eamque in territoriis Principum *Proteſtan-*
Catholicorum adhuc detineant; Tamen nebulis Pontificiæ impoſitionis depulſis, ac re- *tes.*
purgata Chriſtiana doctrina, Principes & Status Proteſtantes Jurisdictionis Eccleſiaſticæ
& religionis, quaſi poſtliminio, recuperarunt curam. Brautlach. *Epit. jur. publ. lib. 5.*
c. 1. §. 7. ut nova quaſi, ceu nunc apparet, jurisdictionis Eccleſiaſticæ refulſerit facies;
quæ pleniſſimè per Paſſavienſem Tranſactionem *de anno 1552.* & mox inſecutam Reli-
gionis Pacificationem *de anno 1555.* ut & Pacif. Oſnabrug. *art. 5. §. 1. & 16.* confirma-
ta, ſicque Jurisdictio Eccleſiaſtica Pontificiorum in ditionibus Auguſtanæ Confeſſioni
Addictorum ſuſpenſa, econtrario verò Principibus & Statibus Imperii Evangelicis reſti-
tuta eſt. Quare & ex hoc principio, ne violationem Pacis religioſæ inducerent & ſuſpen-
ſioni jurisdictionis Eccleſiaſticæ vim inferrent, de qua in *Comit. Imper. de anno 1559. §.*
Nachdem aber/ *verſ.* daß ein jeder Theil bey ſeinen Ceremonien/ Ordnungen/ und Herkom-
men richtig gelaſſen werden ſoll/ Proteſtantes Gregorianum recuſarunt Calendarium; XVII.
Sicque (1.) propter inhabilitatem conſtituentis, (2.) Magiſtratus violationem, (3.) con- *Cauſa, cur*
fuſionem temporum, (4.) violationem Pacis religioſæ multis laboribus & difficultatibus *Proteſtãtes*
erectæ, denique (5.) propter odium dominationis Pontificiæ & veritatis confeſſionem *Calendariũ*
hocce novum Calendarium rejecerunt, & adhuc ejiciendum eſſe putant Eccleſiæ Evange- *Gregorianũ*
licæ Status. Imò hæc & ſimiles rationes effecerunt, quod ne quidem ab initio, ad Ponti- *recuſave-*
ficis poſtulata, ſtatim Cæſar novum introduxerit Calendarium, ut teſtatur Gail. in qua- *rint, brevi-*
dam Epiſtola ad amicum Auguſtanum ſcripta, quæ habetur apud Tilemann de Benignis *ter enarran*
Cent. 2. Obſerv. Cam. p. 125. his verbis: Mit dem neuen Calender/ ꝛc. Es haben die Käyſ. *tur.*
Mayeſtät/ Chur- und Fürſten/ auff des Pabſts Begehren/ den nicht halten noch annehmen
wollen.

wollen. Et paulò pòſt: Wann man eine durchaus gehende Gleichheit allenthalben im Reich anrichten wolte/ muß ſolches mit Vorwiſſen und Verwilligung der Käyſerl. Majeſtät und Ständen geſchehen.

XVIII. *Penes quoſdã Calendarii Gregorian. cũ proteſtatione receptũ eſt.*

Quinimò, licet poſtmodum cum Imperatore multi quoque Imperii Cives idipſum receperint, hoc tamen non ideò fecerunt, ac ſi ſubditi Pontificis eſſe, ejusque jugum agnoſcere vellent, ſed ut Magiſtratui morem gererent, quemadmodum contra hoc apud Auguſtanos Miniſtros Evangelicos ex ſuggeſtu publicè proteſtatos eſſe, refert Chytr. *lib. 76. Chronic. pag. 763.* Sicq; demùm obtinuit illa ſciſſura, ut novo Calendario utantur Catholici & nonnulla quoque Evangelicæ Religionis membra; Veteri verò plerique Auguſtanæ Confeſſionis Status.

XIX. *In Imperio duplex obſervatur Calendariũ, ut & in Camera.*

Qua ratione non ſolum in Comitiis aliisq; Imperii conventibus feriæ ſecundum utrumque Calendarium, magno ſæpius negotiorum publicorum cum impedimento, celebrantur. Dn. Fritſch. *in man. jur. publ. lit. C. pag. 74.* Sed & in Camera *die 14. Jul. anno 1583.* concluſum: Daß der alte Calender in Außbringung der Proceſſen ſolle gebraucht werden. Autor. *Deciſ. ſiv. præjud. Camer. ſub verbo Calendarium.* Itaque in exhibendis ſupplicationibus, dandis decretis, expediendis proceſſibus & documentis, ſignandis productis & computandis terminis, cæteriſq; actibus judiciariis ſemper dies Veteris Calendarii in Camera apponitur, ex inveterata conſuetudine. Similiter in cauſis appellationum narrata ſupplicationis & formalia ſecundum Vetus Calendarium juſtificanda, & in margine annotanda ſunt. Quoad ferias autem utrumque Calendarium, itidem non ſine levi jactura & diſpendio temporis, obſervatur, teſte Blum. *in Proceſſ. Cameral. Tit. LXII. num. 4.* Idem in locis diverſæ religionis contingit. Sed cum duplicis Calendarii uſus varia habeat incommoda, & ingentes in Germania excitarit, & adhuc excitet turbas, juxta Blum. *in Proceſſ. Cameral. Tit. 62. §. 2.*

XX. *Deliberationes de cõcordãdo Calendario ſuſceptæ ſunt.*

Ideòq; ſæpiùs de utroque Calendario concordando deliberatum, resque non modo in nuperrimis juxta *Receſſ. J. de anno 1654. §.* Ob auch wohl. Sed & durantibus Comitiis tentata eſt, variis componendi modis propoſitis. Effectu tamen hucusq; caruit, atque forſitan caritura eſt, ut concordatio, dum neuter alteri cedere cupit, vix ſperanda veniat. Juxta mentem Blumii *in Proceſſ. Cameral. d. tit. 62. num. 3.* res forſitan feliciorem ſortiretur exitum, ſi utroque Calendario caſſato, planè novum conficeretur, & quidem ita, ut quemadmodum Julius Cæſar fecit, primus dies Januarii collocaretur in Bruma, id eſt, breviſſimo totius anni die, nim. 12. (21.) Decembr. quo Sol Capricornum ingreditur, & ad nos ſe convertit. Ac deinde, ſicuti dies ex ſex horis ultra 365. dies quotannis reſtantibus, emerſus, quovis quadriennio Menſi Februario intercalatur, ita quoque dies ex minutis inſuper remanentibus, & idem plus minùs ſingulis centum annis conficientibus adimpletus, eodem quoq; modo intercalaretur. Hoc pacto, etiam ſi mundus adhuc per centum centies millia annorum duraret, Calendæ Januarii nunquam ex præmemorata Bruma dimoverentur, & feſta ſingulis annis eodem tempore celebrarentur. Poſſet etiam agi cum exteris, quo hoc Calendarium in tota Chriſtianitate reciperetur. Hactenus Blumius. Vid pluribus de hoc negotio M. Wolfgang. Bachmeyers Calender-Vereinigung. allegat. à Burgold. *in Notit. rer. Imper. p. 2. d. 20. num. 16.* ubi in præfatione laudat Dn. Jacobi Elrodii, Culmbacenſis Franci, gedruckten Confirmations- und Mittel-Calender/ qui prodiit anno 1659. als einen wohlgegründeten/ und zu bevorſtehender Reichs-Vergleichung/ ſehr dienlichen Tractat/ darinnen beyde Calender verbeſſert/ von ihren Fehlern liberirt/ und endlich gar miteinander vereiniget worden. Add. Speculum Temp. Civ. ejusque cap. 8. Excell. Dn. Weigelii, ubi accuratiſſima huc facientia proponuntur. Sed hæc judicia noſtra non facimus, verum accuratiori relinquimus ſcrutinio, & ſub fine hujus cap. ſequentes annectimus quæſtiones:

XXI. *Quasnam judex debeat obſervare ferias.*

(1.) Si feriæ in diverſis locis diſcrepent, quasnam Iudex obſervare teneatur? Ferias Judicis obſervandas eſſe, ſtatuit Gail. *2. Obſerv. 123. num. 3.* Verum inquit Frantzkius *adſſ. Tit. de fer. num. 27.* utut hoc, ſi una ſaltem religio vigeat, cui Judex addictus eſt, rationem habere videatur, ſi tamen diverſitas Calendariorum vel Religionum permiſſarum, unde diverſitas feriarum pendet, ſupponatur, utriusque

triusque Religionis ratio habenda eſt, cum facilè fieri poſſit, ut dies termini, ad quem citatus eſt ſive Actor ſive reus, qui Judici non eſt feriatus, illi faſtus, imò forte Paſchalis ſit, vel ſine periculo conſcientiæ aut præjudicio religionis conceſſæ, profanari nequeat, *l. 13. Cod. de Judic.* Dn. Struv. *Exerc. 5. th. 36.*

XXII. *Si Superior urgeat, an novum Calendarium recipiendum ſit?*

(2.) Quæritur: An Magiſtratus ſalva conſcientia, ſi à Superiore cogatur, recipere poſſit Calendarium novum? Si Superior propter rationes politicas, non verò dominium Pontificis, hoc urgeat, & recuſantibus extrema quoq; minetur, melius erit parere, quam reſiſtendo rebellandi occaſionem præbere, vel Reipublicæ ſalutem in diſcrimen vocare, quia à Theologis neutiquam inter fidei articulos, ſed inter adiaphora potius refertur feſtorum & dierum mutatio & emendatio, juxta Auguſtini regulam: *Quod neq; contra fidem, neque contra bonos mores injungitur, indifferenter habendum eſt, c. illa autem 11. diſt. 12.* ſi ſcilicet injungatur ut Politicum. Nam aliàs adiaphorum, ſi urgeatur, deſinit eſſe adiaphorum, juxta Theologorum canonem, præcipuè ſi opinio cultus ac neceſſitas Chriſtianæ libertati contraria accedat. Quapropter ſi Superior receptionem, ut mere politicam urgeat, non tàm propter autoritatem Pontificis, quàm Magiſtratus, qui hanc operam Pontificiam ſuam facit, approbatione & conſenſu, eique robur & validitatem addit, ſalva conſcientia recipi poteſt. Sicque alias Nationes, ut Anglos, Helvetios & Belgas hoc Calendarium Gregorianum, quamvis Pontificis dominii jugum jam dudum excuſſerint, ſuarum rerumpublicarum uſibus deſtinaſſe videmus; Sileſiam quoq; univerſam, cujus tamen magna pars Auguſtanæ Confeſſioni hactenus addicta fuit, juſſu Rudolphi II. id recepiſſe, ſuperius monſtravimus. Quod ſi verò fucus ſubſit & non tàm Calendarii mutatio, quàm mutandæ religionis quæratur occaſio, aliud obtinere, cautiusque procedendum eſſe, non ſine ratione monet Reinking. *de R. S. & E. libr. 3. Claſſ. 1. c. 2. num. 34. & ſequent.*

CAP. ULT.

De Uſu Calendarii in genere.

I. *Uſus Calendarii in*

SPectata utriusque Calendarii receptione, uſus ultima vice Calendarii generalis adjiciendus eſt. Nolumus hic varia anxiè conquirere, ſufficiat dixiſſe, licitum illum eſſe vel illicitum. Licitus magnus in *Eccleſiaſticis, Politicis & Oeconomicis* eſt.

II. *Eccleſiaſticis.*

Eccleſiaſtica quod concernit, feſta omnia Calendarium, dies Dominicos, ſacras denique & honorarias ferias celebrare, ſuo deſtinato tempore docet. Servire enim DEO, cui ſervire libertas eſt, omni quidem tempore, maximè tamen diebus ſacris & Dominicis debemus, quod etiam lex Allemannorum, quæ temporibus Lotharii unà cum Epiſcopis XXIII. Ducibus XXXIV. & Comitibus LXXII. conſtituta dicitur, ſatis innuit, in cujus *Tit. 39.* ſequentia leguntur: *Die Dominico nemo opera ſervilia præſumat facere, quia hoc lex prohibuit, & Sacra Scriptura in omnibus contradicit. Si quis ſervus in hoc vitio inventus fuerit, vapulet fuſtibus, liber autem corripiatur uſq; ad tertiam vicem: Si autem poſt tertiam correptionem in hoc vitio inventus fuerit, & Deo vacare die Dominico neglexerit, & opera ſervilia fecerit, tunc tertiam partem de hæreditate perdat. Si autem ſuper hæc inventus fuerit, ut diei Dominico honorem non impendat, & opera ſervilia fecerit, tunc coactus & convictus, coram Comite, ubi tunc Dux ordinaverit, in ſervitium tradatur, & quia noluit Deo vacare, in ſempiternum ſervus permaneat.* Sicque, ut feriæ inſtitutæ in notitiam omnium perveniant Subditorum ac juſto celebrentur tempore, Calendariis inſeri cœperunt.

III. *Quare Feriæ Calendario inſcriptæ, & quando.*

Qua ratione hoc contigerit, optimè explicat Excell. noſter Weigelius *in Spec. Temp. Civil. c. 7. §. 1. & 2.* ubi tradit, olim quidem ad Eccleſiaſticum inſimul officium ſpectaſſe feriarum ſingulis annis celebrandarum computationem, ſed inventa Typographia & Calendariis hodiernis conſcriptis, hoc ita deſiiſſe, ut jam omnes in cognitione feſtorum ad Calendarii confugiant evolutionem. Cæteroquin quænam ſint feſta, *in l. 2. l. 7. & l. ultim. C. de fer.* enumerantur. Umm. *Diſp. ad Proc. 7. theſ. 8. numer. 33.*

IV. *Feſta mobilia.*

Omnia vel mobilia ſunt vel immobilia. Mobilia dicuntur, quæ eundem diem menſis non obſervant, & non raró diver-

ſis annis aliquot ſeptimanas prævertunt, tale Feſtum eſt Paſcha. Fundamentum horum
Feſta immobilia. feſtorum exhibent Scriptores apud Frantzk. *Tit. de fer. n. 14.* citati. Immobilia verò ſunt, quæ conſtanter & perpetuò diem menſis ſervant, eamque literam, cui ſemel in Calendario adſcripta ſunt, retinent. Frantzk. *d. l.* Porrò feriæ ſunt vel ordinariæ, vel extraordinariæ, quæ pro re nata indicuntur & repentinæ vocantur *in l. 3. C. de dilat.* Hillig. ad Donell. *lib. 24. c. 7.* Ea quæ de ſanctificatione Sabbathi & feſtorum aliàs notanda veniunt, fuſius proponit Balduin. *in Caſ. conſc. lib. 2. c. 13. c. 1. & ſeq.* Oſiand. *in Diſſert.*

V. *Uſus Calendar. in Politicis.* *de Sabbath. Sanctific. & in not. ad Grot. lib. 1. c. 1. §. 17. obſerv. 4. per tot.* In Politicis ad dierum faſtorum & nefaſtorum, judicialium & extrajudicialium cognitionem multum conferre Calendarium, nemo ſanæ mentis negabit. Quid faſti fuerint dies vel nefaſti apud Romanos, partim ex ſupra dictis, partim etiam ex Roſin. *A. R. lib. 4. c. 3. per tot.* patet. Erant quoque Romæ dies interciſi, & feriæ quaſi mixtæ, ſacris & humanis actibus deſtinatæ, ac communes, quibus poſt ſacra peracta litibus vacare licebat. Macrob. *l. 1. Saturnal. l. 16.* quibus hodiè affines ſunt dies rogationum & ſupplicationum

VI. *Dies judiciales pro diverſitate locorũ variãt.* ſemiferiati, & in nonnullis locis feſta Apoſtolorum, tametſi ad extraordinarias potius pertineant ferias. Hillig. ad Donell. *lib. 24. c. 7. lit. N.* Aliàs quinam dies judiciales & extrajudiciales ſint, univerſaliter determinatum non eſt, ſed ex conſuetudine cujuſcunque Curiæ æſtimandum venit. Dies feriatos Camerales exactè recenſet Blum. *in Proceſſ. Cameral. tit. 62. §. 5. & ſeq.* Sic quoque Noribergæ haut ita pridem prodiit Calendarium judiciale, omnes judiciales & extrajudiciales quotannis obvenientes demonſtrans dies.

VII. *Diverſa cõputatio dierum judicialium & extrajudicialium.* Aliter tamen dies Juridici, aliter extrajudiciales computantur. Dies namque juridici à mane ad veſperam usque durant, propterea quod regulariter jurisdictio, niſi interdiu, exerceri nequeat. Hinc neque Actor neque Reus emanens contumax habendus, nondum audita hora quarta pomeridiana, tota namque dies citato cedit, teſte Fibig. *in Proceſſ. p. 1. c. 2. membr. 3. §. 4.* Extrajudiciales verò à media nocte incipiunt, & ſequentis noctis media parte finiũtur, adeoque conſtant ex duabus dimidiatis noctibus & media luce. *L. 8. ff. de fer.* ubi vid. quæ latè annotavit Gothofred. *in not.* Et ita computationem non ſolùm in contractibus *l. 20. C. de transact.* ſed & in aliis negotiis fieri debere, cum Weſenbec. *in Comm. ad C. tit. de fer.* adſerit Frantzk. *ad ff. tit. de fer. num. 21. & 22.* Ad hanc diverſam computationem ſpectat, quod in Jure noſtro alius dies *Civilis*, aliàs *Naturalis* dicatur.

VIII. *Dies Civilis.* Civilis *in lib. 8. ff. de fer.* proponitur, hunce ante horarum inventionem alii ab ortu Solis, alii ab occaſu incipiebant. Cujac. *lib. 15. obſerv. 32.* quod poſterius etiam Pontifices Romani receperunt *in c. 1. & 2. X. de fer.* Romani verò, quibus magis diſciplina militaris, quam orbium cœleſtium conſideratio curæ erat, militari quadam ratione à media nocte, tanquam à prima militari vigilia, inchoabant. Polyd. Vergil. *de invent. rer. lib. 2. c. 5. & 6.* Media itaq; nox dicebatur vigilia, deinde erat Gallicinium, poſt diluculum ſive

IX. *Ejus partes.* aurora, deinde mane, meridies, occaſus, veſper, intempeſtiva nox ſive concubium &c. Sicut ergò ab urbis exordio in acie & caſtris hæc diei obtinebat conſideratio, ita etiam in urbe, rei militaris intuitu recepta eſt, ut ipſa quidem lege dies pro individuo militari more haberetur, ſed accidens tantumodo lucis & noctis agendorum ac omittendorum tempus conſtitueret. Cum itaq; in individuis nec prius, nec poſterius dari poſſit, obtinuit reſponſũ *in dict. l. 8. ff. de fer.* propoſitum: quod illud, quicquid aliqua hujus diei parte factum, qualibet ejus diei parte factum eſſe dicatur. Contra *naturalis* dies eſt ſpatium inter

X. *Dies Naturalis.* ſolis ortum & occaſum, vel tanta pars diei Civilis, quanta ſol ſupra horizontem ejus regionis commoratur. Cujac. *d. lib. 15. obſerv. 32.* Et hic naturalis dies artificialis vocatur. Jaſon. *ad d. l. 8. ff. de fer. & dilat. n. 1.* nec immeritò, ut demonſtrat Gœdd. *ad l. 2. §. 1. de V. S. num. 19.* Naturalis diei uſus & effectus occurrit *in l. 3. §. minorem. 3. ff. de minor. l. qui bona 23. §. 1. ff. de acquir. rer. dom. l. 6. ff. de oblig. & act.* ut & in diebus feſtis & juridicis; Civilis vero *in l. 8. ff. de fer. l. 6. ff. & l. ſeq. ff. de uſurp. ac uſucap. l. à qua ætate. 3. ff. q. teſtamenta fac. poſſ. l. 1. ff. de manum. l. ita*

ſubſecta-

ſubnemtus. §. 1. verſ. æſtimatio. ff. ad L. Aquil. Civilis incœptus pro completo habetur, naturalis non; Civilis ſine momento à die in diem numeratur, ac totus computatur, licet nondum exactus ſit, naturalis vero ſtricto modo à momento in momentum non totus, niſi penitus exactus ſit, computatur. Civilis in iis, quæ ad jus & leges ſpectant civiles, potiſſimum conſideratur. Naturalis in iis, quæ ad factum naturalemque æquitatem pertinent, juxta *cit. text.* Vid. Gœdd. *dict. l.*

XI. *Diſcrimen horum dierum.*

Præter hos dies datur etiam intercalaris, qui quarto quoque anno Calendario Juliano inſeritur, juxta antea dicta, & hic dies modo civiliter, modo naturaliter conſideratur. Gœdd. *ad l. 98. ff. de V. S.* Quare quod in *cit. l. 98. de V. S.* dicitur: *id biduum pro uno habetur die*, procedit in cauſis ac rebus civilibus, in quibus non à momento in momentũ, ſed civiliter & ἐν πλάτει tempus computamus, quod præter uſucapionem, juxta *d. l. 6. & ſeq. ff. de uſurpat. &c.* contingit in honoribus & muneribus *l. 8. ff. de muner. & honor.* in L. Jul. & Papia, ſi de anniculo vel nuptiis quæratur, *l. 4. ff. de rit. nupt. l. 132. & l. 134. ff. de V. S.* aliisq; negotiis, de quibus *text. antea citat.* loquuntur. Secus eſt in iis, quæ facti & ſolius naturæ ſunt, in his enim tempus à momento in momentum computatur, ut neceſſe ſit, ultimum etiam momentum diei intercalaris præteriiſſe. *d. l. 3. §. 3. ff. de minor.* Vid. Gœdd. *ad d. l. 98. num. 9.* ubi obſtantia removet.

XII. *Dies intercalaris.*

Denique quia in omnibus contractibus, inſtrumentis & negotiis forenſibus añus, menſis ac dies ſunt addendi, ideòque Calendario, quod Civilem aliàs vocant librum, nullum imperium, nulla Reſpublica, nulla civitas, forum nullum carere poteſt. Licet enim *l. 1. §. 2. de edend.* inſtrumenta ſine die & Conſule edenda eſſe jubeat, ne quid in fraudem prolato die fiat, i. e. ne quis cognito die aliud inſtrumentum falſum conficiat, quaſi hoc prius eſſet. Cujac. *lib. 3. Obſerv. 7.* Buſ. *ad dict. l.* Dies tamen in ipſo inſtrumento quam maximè neceſſarius eſt, aliàs idipſum fide caret. Vid. Eckolt. *ad π. tit. de fid. inſtrument. §. 6.* Pater quoque inter liberos, abſq; ullis aliis diſponens ſolennitatibus, tempus teſtamenti paterni, & quidem non tantùm annum, ſed & diem exprimere debet. *Auth. Quod ſine C. de teſtam.* ibique Dn. Brunnem. Hartm. Piſtor. *p. 1. q. 2.* Rationes quoque diem & annum neceſſario præſupponunt, quia de earum integritate ſine diei additione conſtare nequit. Hillig. ad Donell. *lib. 23. c. 6.* Idem obtinet in apochis & actis judicialibus. Brunnem. *ad l. 1. §. 2. ff. de edend.* Sicq; Calendarii ubivis occurrit uſus.

XIII. *Calendario nullus hominum carere poteſt.*

XIV. *Annus, mõſis, dies in inſtrumentis addẽdi.*

In *Oeconomicis* deniq; cuilibet Patrifamilias ad quamplurima, verbo: ad rerum ſuarum diſpoſitionem, ut & agriculturæ & meſſium inſervit tempora, ſicq; ferias humanas demonſtrat, quæ vel propter ſingularem memoriam, vel etiam propter utilitatem agriculturæ & mercaturæ inſtituuntur. Et quidem memoriæ cauſa celebrantur dies natales urbium. *de l. 7. C. de fer.* Quo referri poſſunt anni jubilæi Academiarum & ſimiles, ut Imperatoris, ut & adepti Imperii, *d. l. 7. L. ult. C. eod.* Propter agriculturæ utilitatem dies meſſium & vindemiarum. *l. 1. ff. de fer.* Illi incipiunt de Jure Civili ab 8. Calend. Jul. & durant uſque ad Cal. Auguſt. Hi à 10. Calend. Septembr. uſque ad Idus Octobr. *l. 2. C. eod.* niſi loci conſvetudo aliud efflagitet, quia ob diverſam aeris temperiem in omnibus provinciis nihil certi ſtatui poteſt. Buſ. *ad l. 4. ff. de fer.* Hilliger. ad Donell. *lib. 24. c. 7. l. P.* In Camera dies nefaſti ſunt tantum ab 8. Jul. uſque ad 14. Auguſt. Vid. *Ord. Cameral. p. 2. t. 33. §.* von achten. 7. Denique ob mercaturæ neceſſitatem celebrantur Nundinæ. *L. un. C. de nund.* quæ autoritate Principis exercentur. Umm. *Proc. diſp. 7. th. 8. num. 35.* In his omnibus ad majorem rerum ſuarum diſpoſitionem Calendarium ſufficientem Patrifamilias ſuppeditat notitiam. Et hæc de uſu licito.

XV. *Uſus Calendarii in Oeconomicis.*

XVI. *Quo ad ferias, meſſium & vindemiarum, it. nundinas.*

Illicitus Calendariorum uſus eſt, quando Calendariographi vel inſerunt Calendariis, vel apponunt ſub larvato nomine prognoſtica. Enimverò à quo privati authoritate privata Calendaria conſcribere cœperunt, auguria quoque, primò quidem tolerabilia, conſtitutionem tantum & mutationem temporis concernentia, mox, ut carius plebi eſſet Allmanacum, intolerabilia evaſerunt ac deteſtanda, quod fuſius taxat Excell. Dn. Weigel. *in Spec. Temp. Civil. c. 7.* vom Unfug der gemeinen Calender-Macher *per tot.* quorſum Lecto-

XVII. *Uſus illicitus Calendarii.*

rem cupidum remittimus. Neque tamen propterea juxta Balduin. *de Caſ. conſc. lib*

XVIII. *Prognoſtica omnia an ſint reprobanda?*

3. & 4. omnes prædictiones, quæ ex aſtris ſumuntur, impiæ ac prohibitæ ſunt. Præ quidem Aſtrologicæ, quas ſuperſtitioſas ac Chaldaicas nominant, meritò reproba ex conſtellationibus prænunciare audent quosvis rerum eventus fortuitos, quælib & hominibus incognita, ut: penes quem ſit res furto ablata, quid cras in rebus illis, pliciter libertati hominum ſubjectæ ſunt, futurum ſit &c. Quorſum pertinet vitio

XIX. *Electio dierum vel eſt Hypocritica vel Genethliaca vel Superſtitioſa.*

electio, cujus tres potiſſimum ſunt ſpecies, (1.) *Hypocritica* eorum, qui certis diebu exiſtimant preces DEO gratiores fore, qualis apud nonnullos occurrit. (2.) *Genethl.* ex aſtris certi prædicuntur dies, in quibus alicui periculum mortis iminẽat, quod m tenaciter obſervant, ut eum diem inauſpicatum prorſus habeant. (3.) *Superſtitioſa* v. g. nonnulli die Lunæ in aliorum ædibus nullum accendunt ignem, die Jovis & Sa mum (ſit venia dictis) ex ſtabulis non exportant, diebus feſtis infantes non lav Petri nidos gallinis faciunt, quo eo anno fœcundiores ſint. Huc pertinet impiorum in nocte natalitiorum Salvatoris noſtri, ut: quod quidam ex aqua fuſa de fortunis ſuis, mulierculæ ex rerum quarundam retrò projectarum qualitate ris nuptiis conjecturam accipiunt, it. quod nocte, quæ diem Andreæ præcedit, futu ritum in ſomniis videre contendant, ac in nocte, diem Matthiæ præcedente, Matthia turis conſulant, &c. quæ omnia ſuperſtitioſa ſunt & impia, & contra providentiam

XX. *Prædictiones naturales rejitienda non ſunt.*

gnant, ac preces impediunt. Aliud verò obtinet in prædictionibus naturalibus, quæ cultura, re nautica ac medicina inſignem habent uſum, & innituntur cauſis naturalib ex ſiderum ortu vel occaſu, motibus & aſpectibus petuntur, & hæ omninò licitæ ſun namque obſervationibus nihil eſt impietatis, nihil quoque ſuperſtitionis. Sic ex div bium colore diverſam quoque aëris temperiem prædicere poſſumus, nigra nubes ve & tonitruum in æſtate cauſa eſt, alba notat ſerenitatem, rubra luna ventos parit, pall viam. Hinc iſte vulgaris verſiculus προγνοστικός:

Pallida luna pluit, rubicunda flat, alba ſerenat.

Rubedo matutina plerumq; ventos aut pluvias indicat, rubedo veſpertina ſerenitatis te Habent ergò talia prognoſtica cauſas ſuas naturales, ideòq; hæc obſervare planè ſupe ſum non eſt, imò hominis diligentis, ut laudem potius, quam vituperium mereantur

XXI. *Temporum obſervatio eſt vel generalis. vel occaſionaria. vel ſpecialis.*

de licita quoq; temporum & dierum obſervatione, ex quibus de fœcunditate aut ſte probabilem conjecturam capere poſſumus, dicendum venit. Eſt autem hæc obſerva plex, (1.) generalis, cum in re œconomica attendimus ad generales partes anni, ut quodque ſuo fiat tempore, de hac obſervatione Eccleſiaſt. *c. 10. verſ. 4.* dicit: *Qui con in meſſe, filius ſapiens eſt, qui autem ſtertit in æſtate, filius confuſionis.* (2.) Occaſionaria occaſionem agendi aliquid attendimus. Quanquam enim felix rerum agendarum ſu non à certis quibusdam diebus dependeat, multum tamen conducit, ut quid fiat in ten omni ſiquidem negotio tempus eſt & opportunitas. *Eccleſ. 8. verſ. 6* (3.) Eſt electio t rum ſpecialis in re œconomica etiam non prohibita. Experientia enim ex diuturna vatione comprobavit, dies aliquot ad expediendas operas domeſticas commodiores e ex quibusdam futura anni qualitas probabiliter conjici poſſit. Sic ex ſerenitate cœli an lis exortum in die annunciationis Mariæ colligunt ruſtici temperatam totius anni tem tem. Huc ſpectant quoq; uſitati verſiculi de die converſionis Pauli:

Clara dies Pauli bona tempora denotat anni.

Et hæc poſteriora ſunt ex eorum genere, quæ maximè experientia nituntur, ut quiden rumq;, utrolibet tamen modo ſe habeant, proinde talia obſervare peccatum non eſt, n certitudinem infallibilem iis non tribuamus, quia DEUS tempeſtatum ſummus eſt Mo tor & Arbiter, cujus dextra omnia immutare poteſt. Illi & noſtras concredimus acti & pro gratioſa aſſiſtentia laudes in perpetuum humillimas ſub fine hujus Diſſertationis offerimus.

TANTUM.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE